

**Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta**

Katedra filozofie a společenských věd

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Fenomén efektu přihlížejícího pohledem sociální
psychologie a jeho možná prevence**

Autor:	Lubomír Mikuš
Rok:	2019
Studijní program:	B 6101 Filosofie
Studijní obor:	Filozofie a společenské vědy
Vedoucí práce:	Koreň Ladislav, Mgr. Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Lubomír Mikuš

Studium: F15BP0060

Studijní program: B6101 Filozofie

Studijní obor: Filozofie a společenské vědy

Název bakalářské práce: **Fenomén efektu přihlížejícího pohledem sociální psychologie a jeho možná prevence**

Název bakalářské práce AJ: Phenomenon of bystander effect by view of social psychology and his potential prevence

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zaměřuje na fenomén efektu přihlížejícího a na něho navazující vlivy, které člověka ovlivňují v jakékoli sociální situaci. V práci jsou popsány konkrétní zdokumentované případy z praxe a také laboratorní experimentální studie ukazující zmíněnou problematiku. Pomocí dosavadně získaných informací v tomto tématickém okruhu se práce snaží ukázat možnosti odstranění tohoto efektu, nebo alespoň jeho minimalizování.

ZIMBARDO, Philip G. Luciferův efekt: jak se z dobrých lidí stávají lidé zlí. Praha: Academia, 2014, 625 s. Společnost. ISBN 978-80-200-2346-9. ZIMBARDO, Philip G. Moc a zlo: sociálně psychologický pohled na svět. Břeclav: Moraviapress, 2005, 199 s. VIZE 97. ISBN 80-86181-80-4. CUMMINS, Denise D. Záhady experimentální psychologie: co psychologové zjistili o myšlení, citech a chování člověka. Praha: Portál, 1998, 237 s. ISBN 80-7178-186-X. LE BON, Gustave. Psychologie davu. Vydání čtvrté, v Portále první, revidované. Přeložil Ladislav HOFMAN, přeložil Zdeněk ULLRICH. Praha: Portál, 2016, 175 stran. ISBN 978-80-262-1028-3. JANATA, Jaromír. Agrese tolerance a intolerance. Praha: Grada, 1999, 220 s. Psyché. ISBN 80-7169-889-X. SVOBODA, Mojmir. Aplikace sociální psychologie. Praha: SPN, 1988dotisk, 109 s. GLADWELL, Malcolm. Bod zlomu: o malých příčinách s velkými následky. 4. vydání, první v BizBooks. Přeložil Martin WEISS. Brno: BizBooks, 2015, 256 stran. ISBN 978-80-265-0404-7. FROMM, Erich. Cesty z nemocné společnosti: sociálně psychologická studie. Praha: EarthSave CZ, 2009, 342 s. ISBN 978-80-86916-10-1. KOSEK, Jan. Člověk je (ne)tvor společenský: kapitoly ze sociální psychologie. Praha: Argo, 2004, 253 s. Aliter. ISBN 80-7203-591-6. MIKŠÍK, Oldřich. Hromadné psychické jevy: (psychologie hromadného chování). Praha: Karolinum, 2005, 269 s. ISBN 80-246-0930-4. TAVRIS, Carol a Elliot ARONSON. Chyby se staly (ale ne mou vinou): proč omlouváme svoje hloupé názory, chybná rozhodnutí a špatné skutky. Praha: Dokořán, 2012, 284 s. ISBN 978-80-7363-366-0. MILGRAM, Stanley. The individual in a social world: essays and experiments. 2. ed. New York: McGraw-Hill, 1992, 345, iii, xiv s. McGraw-Hill series in social psychology. ISBN 0-07-041936-1. SELIGMAN, Martin E. P. Naučený optimismus: jak změnit své myšlení a život. Praha: Dobrovský, 2013, 508 s. ISBN 978-80-7306-534-8.

Garantující pracoviště: Katedra filosofie a společenských věd,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Ladislav Koreň, Ph.D.

Oponent: prof. RNDr. Jaroslav Peregrin, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 22.11.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

Dále prohlašuji, že veškerý software, použitý při řešení této bakalářské práce, je legální.

V Hradci Králové dne ...

.....

Podpis

Anotace

MIKUŠ, LUBOMÍR. Fenomén efektu přihlížejícího pohledem sociální psychologie a jeho možná prevence. Hradec Králové : Filozofická Fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2019, 51 pp. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zaměřuje na fenomén efektu přihlížejícího a na něho navazující vlivy, které člověka ovlivňují v jakékoli sociální situaci. V práci jsou popsány konkrétní zdokumentované případy z praxe a také laboratorní experimentální studie ukazující zmíněnou problematiku. Tyto studie následně slouží jako vzor pro návrh možností a dovedností, které by člověku mohli v sociálních situacích pomoci se efektu přihlížejícího vyvarovat. Na konci celé práce se pokouším pomoci dosavadně získaných informací v tomto tématickém okruhu a to jak od odborníků, tak i z mých vlastních zkušeností, ukázat možnosti odstranění tohoto efektu, nebo alespoň jeho minimalizování. Práce je uzavřena výsledkem, který ve finále zpochybňuje celý cíl práce.

Klíčová slova

Efekt přihlížejícího, hrdinství, prevence

Annotation

MIKUŠ, LUBOMÍR. Phenomenon of bystander effect by view of social psychology and his potential prevention. Hradec Králové : Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2019, 51 pp. Bachelor Degree Thesis.

The bachelor thesis focuses on the phenomenon of the bystander effect and the consequent influences that influence man in any social situation. The thesis describes concrete documented cases from practice and also laboratory experimental studies showing the mentioned problems. These studies then serve as a model for designing options and skills that could help a person avoid the bystander effect in social situations. At the end of the thesis I try to show, with the information obtained so far in this thematic area, both from experts and from my own experience, the possibilities of eliminating this effect or at least minimizing it. The work is concluded with a result that in the final questions the whole goal of the work.

Key words

Bystander effect, heroism, prevention

Poděkování

Tímto bych chtěl nesmírně poděkovat všem kteří se podíleli na utváření myšlenek které mě nakonec vedli k dokončení této práce. Především tedy děkuji své rodině, přátelům a vůbec všem lidem mě blízkým, stejně tak jako vedoucímu mé práce za jeho neskonalou trpělivost s mým osobitým způsobem dodržování termínů.

SEZNAM SYMBOLŮ A ZKRATEK	11
ÚVOD	12
1 VYMEZENÍ PROBLEMATIKY	14
1.1 OBECNÉ POJETÍ	14
1.2 NEZINSCENOVANÉ ZDOKUMENTOVANÉ SITUACE	14
1.2.1 Případ Kitty Genovese	14
1.2.2 Richmondský středoškolský incident	15
1.2.3 Znásilňování ve Rwandě	16
1.3 ZINSCENOVANÉ SITUACE (EXPERIMENTY)	17
1.3.1 Bystander apathy experiment	17
1.3.2 Experiment Keita Davise a Edwarda Jonese	19
1.3.3 Zimbardův experiment v Palo Altu a Bronxu	20
1.3.4 Smoke experiment	21
1.3.5 A Lady in Distress	24
1.3.6 Zimbardův Vězeňský experiment	25
1.4 KRITIKA SPE	27
1.4.1 Zimbardova obrana	27
1.5 POJETÍ ZLA	29
2 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ JEDINCOVO JEDNÁNÍ	30
2.1 OSOBNOSTNÍ FAKTORY	30
2.1.1 Pojetí „Já“ a funkce mozku	30
2.1.2 Vnitřní (biologické) faktory	31
2.2 SITUAČNÍ FAKTORY	32
2.2.1 Přítomnost více osob	32
2.2.2 Přítomnost zisku a trestu	32
2.2.3 Míra odpovědnosti a normy	33
2.2.4 „Vzdálenost“ osob a Anonymita	35
3 POTLAČENÍ EFEKTU PŘIHLÍŽEJÍCÍHO	36
3.1 INDIVIDUÁLNÍ A KOLEKTIVNÍ MOŽNOSTI	36
3.1.1 Komunikace	36
3.1.2 Regrese dne	38
3.1.3 Hrdinství	38
3.1.4 Nahlížení na všednost a rutinu	40
3.1.5 Věřit svým vlastním instinktům	41
3.1.6 Umění pochybovat	41
3.2 SYSTÉMOVÉ ZMĚNY	43
3.2.1 Život ve městech a vesnicích	43
3.2.2 Proměna veřejných míst	45
3.2.3 Celospolečenské klima	46
4 INTERVENCE	47
4.1 MODELOVÁ SITUACE	47
4.2 MODELOVÁ SITUACE S VLIVEM SKUPINY	49
5 ZÁVĚR	51
SEZNAM LITERATURY A INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	53

Seznam symbolů a zkratek

SPE – Stanford prison experiment

Úvod

Nejprve bych chtěl objasnit výběr tohoto tématu, který spočívá jak v mém osobním zájmu o lidské chování, tak i v neposledních letech, ve kterých se znovu ukazuje nebezpečí nečinnosti, které má za následky nechtěné výstupy dopouštějící rozmach věcí a situací, které se dle mého názoru dají považovat za zlé, nebo alespoň nedobré.

Fenomén efektu přihlížejícího začal být studován kolem začátku 70. let, kdy se svět ještě stále vzpamatoval z druhé světové války a ze zločinů morálních a etických, které ji nepochybně doprovázely a právě které také přinutily lidstvo dotazovat se po schopnosti člověka páchat, ale hlavně i dopouštět páchání nezměrného zla navzdory jedincova psychického zdraví. Ve velice obecném popisu jde tedy o efekt, pro který je typické přihlížení a tedy i dopouštění zla na druhých doprovázený právě apelem na jedincovu morálku a chápání dobra se zlem.

Co se výzkumů na toto téma týče, je hlavní postavou, ze které budu částečně vycházet Philip G. Zimbardo, přičemž se ohlížím na další autory, ale především na jejich experimenty v tomto ohledu provedené.

První kapitolu své práce věnuji obecnému charakterizování efektu přihlížejícího, jeho přítomnosti ve světě a tedy i konkrétním zdokumentovaným případům tohoto jevu, které budou následně v dalších kapitolách využity jako příkladový materiál pro teoretické teze, které z celkové kontextu dnešních znalostí efektu přihlížejícího vycházejí.

Druhou kapitolu své práce věnuji veškerým faktorům, které mají vliv na jedincovo rozhodování v sociálních situacích, ale hlavně k nim přiřazeným myšlenkám a experimentům, se kterými se do výzkumu efektu přihlížejícího zapojují další autoři a kde vyberu, popíši a rozeberu hlavní myšlenky s těmito faktory související.

Třetí část mé práce se věnuje důsledkům působení efektu přihlížejícího a schopnostem lidí v něm figurujících ospravedlňovat a jinak si vysvětlovat své (ne)jednání v situacích, které by jinak považovali za snadno řešitelné, resp. ve kterých by se v jejich subjektivním náhledu při absenci okolních vlivů zachovali jinak. Tato kapitola tedy může být brána jako kapitola soustředící se na psychické vyrovnávání se jedince během, nebo po proběhlé, pro něj jinak morálně závadné situaci.

V kapitole čtvrté se za pomoci již známých dat soustředím na způsoby zamezení tohoto efektu v lidské společnosti a to jak na úrovni jednotlivce, tak na úrovni skupin, nebo celých společenství. Zde je opět valná část interpretací výsledků, ke kterým dochází Zimbardo s doplněním námětů od dalších autorů, ale i mých vlastních tezí vycházejících primárně z děl a dotazníku, které v této práci zpracovávám.

Cílem této práce je tedy nastínit možnosti vypořádání se s tímto efektem, což zahrnuje i jeho popsání a to tak, aby byl alespoň procentuálně snížen jeho výskyt ve smyslu lidského konání v ne-příliš riskantních situacích a také popsat cestu, na konci které by člověk mohl ideálně být naprosto odproštěn od negativních sociálních tlaků a tedy nepodléhat efektu přihlížejícího.

1 Vymezení problematiky

1.1 Obecné pojetí

Situace, které spadají pod pojem přihlížejícího musí z logického hlediska obsahovat minimálně 3 osoby, z nichž se alespoň jedna nachází v nějaké situaci jí nebezpečné, škodící, nebo sama takovou situaci vytváří (poškození něčího majetku). Zatímco druhá a třetí osoba spadající právě do role přihlížejícího musí mít o té první nějaké vědomé informace v podobě smyslových vjemů a také musí mít reálnou možnost ovlivnit situaci kterou první osoba vytváří, nebo se v ní nachází.

Samotná teze efektu přitom ve zkratce tvrdí, že čím více lidí se v této sociální situaci nachází, tím nižší je pravděpodobnost zásahu od přímo „nezúčastněných“ osob na dané situaci. Samozřejmě by se efekt přihlížejícího dal vztáhnout i na zvířata a případné další podoby životních forem, nicméně v této práci se budu soustředit výhradně na mezilidskou podobu tohoto efektu.

1.2 Nezinscenované zdokumentované situace

Pro lepší srozumitelnost a také vyjasnění běžného výskytu v naší společnosti se budu v následujících podkapitolách soustředit na pár, dle mého názoru významných, ale hlavně reálných a zdokumentovaných případů efektu přihlížejícího, na kterých se později pokusím demonstrovat veškeré vlivy na přihlížející působící.

1.2.1 Případ Kitty Genovese

Psal se rok 1964 v americkém městě Queens, kde se mladá žena přezdívaná Kitty vracela domů z práce po třetí hodině ráno. Jako každý jiný pracovní den zaparkovala své auto poblíž ulice, kde se nacházel její byt a pokračovala domů pěšky. Během své cesty si všimla neznámého muže, který jí začal pronásledovat. Kitty se snažila utéct, ale muž ji dostihl poblíž jejího bytu u veřejného osvětlení, kde ji chytil a pobodal nožem. Kitty křičela na celý blok o pomoc se slovy o jejích bodných zraněních, což zapříčinilo postupné rozsvěcování světel bytů, z nichž jeden obyvatel pokřikl na útočnicka „Nech tu ženu být!“. To útočnicka zarazilo a dal se na odchod, zatímco se Kitty svíjela v bolestech. Netrvalo vůbec dlouho a světla bytů opět pohasla, což útočnicka namotivovalo k návratu ke Kitty, která se vydala podél domu ke

dveřím. Útočník Kitty bodl znovu a ta už jen volala že umírá. To už zapříčinilo rozsvícení mnoha oken bytů a připoutalo pozornost spousty lidí v nich. Útočník nasedl do svého auta a odjel pryč.¹

Uběhlo asi 10 minut mezi kterými například projel po ulici městský autobus. Útočník se vrátil znovu, tentokrát svou práci dokončit. Kitty se dostala zadními dveřmi do domu, kde ji útočník po chvíli našel a zaútočil znovu, tentokrát fatálně. Až po dalších dvaceti minutách policie obdržela první telefonát od souseda. Když dorazila na místo, na ulici se odvážil vyjít pouze volající a dvě další ženy, Kitty byla už v tuto dobu mrtvá a vrah pryč.²

Celou, nebo alespoň podstatnou část situace vidělo celkem 38 lidí, ze kterých se pouze 1 nějakým způsobem zastal napadené ženy a 1 další, který po delší době zavolal policii. Když se poté policie doptávala přihlížejících na to, proč nějak nezakročili, nebo nezavolali policii dříve, dostávalo se jim výmluv, nebo odpovědí typu „nechtěl jsem se do toho zamotat“.³

Nicméně se okolo tohoto případu postupem času vynořily otázky, které zpochybňují jak počet zúčastněných, tak i způsob jejich (ne)pomoci, kdy měli lidé na útočníka z oken pokřikovat a i jinak zasahovat ve snaze pomoci Kitty. Právě z toho důvodu neuvedu tuto situaci jako jedinou a budu její situační vlivy jako byla anonymita, konformita a pocit nekompetence, které dle takto stanoveného příběhu vedly k zahálení obyvatel rozvíjet a podporovat v dalších kapitolách.

Tento případ byl opravdu zlomový v tom smyslu, že se o něm začalo veřejně diskutovat, přičemž odborníci již začali postupem času přikládat hodnotu situačním vlivům. Jedními z prvních, kteří na jeho základě postavili experiment byli Bibb Latané a John Darley, jež popisují v kapitole 1.3.

1.2.2 Richmondský středoškolský incident

V noci 27.7.2009 se na půdě Richmondské školy stal incident, ve kterém byla dvě a půl hodiny znásilňována, mlácena a jinak ponižována patnáctiletá studentka této školy, která

---

¹ GANSBERG, Martin. Thirty-Eight Who Saw Murder Didn't Call the Police [online]. In: . New York: New York Times, 1964, s. 1 [cit. 2018-01-27]. Dostupné z:

<http://www2.southeastern.edu/Academics/Faculty/scraig/gansberg.html>

² Stejný zdroj...

³ Stejný zdroj...

v tento čas pořádala tzv. „Homecoming dance“ a který tím pádem přivábil spoustu lidí. Mezi těmito lidmi byla i skupina okolo dvaceti mužů, ze kterých se právě asi polovina z nich podílela přímo na zneužívání studentky, zatímco jedinci z druhé části nečině přihlíželi, nebo si pořizovali fotky a vysmívali se celému incidentu. Několik z nich patřilo ke studentům dané školy, zatímco ostatní nikoli.⁴

Incidentu si všiml i zaměstnanec školy, který viděl na pozemku právě skupinu lidí, z nichž očividně většina nepatřila k žákům a nejevila se ani jako mladiství. Ani za těchto silně podezřelých podmínek pracovník nikoho dalšího nekontaktoval a ani sám nepodnikl žádnou akci s tím, že měl na starosti jinou práci.⁵

1.2.3 Znásilňování ve Rwandě

Na jaře roku 1944 se ve Rwandě rozšířila nenávist, mířená k lidem spadajícím pod kmen Tutsiů, kdy je příslušníci druhého kmene Hutuů začali systematicky vyvražďovat. Vražďení probíhalo pomocí ručních zbraní, ale i střelnými zbraněmi, nebo formou upalování. Celkově bylo odhadnuto, že během pár měsíců vymizely 3/4 původních příslušníků kmene Tutsiů.

Existují výpovědi samotných pachatelů, kteří toto jednání vykonávali na povel z hora, tedy na povel politických úřadů a mocností. Tito pachatelé, jimiž byli prostí lidé a dobří sousedé, nebo i kamarádi příslušníků jiného kmene, se z ničeho nic proměnili v nelítostné zabijáky, kdy se tomuto "trestu" nevyhnuly ani ženy a děti. Ba naopak, zabíjení žen bylo doprovázeno znásilněními a dalšími, na psychiku nesmírně náročnými přístupy.

Celé toto "tažení" bylo iniciováno nenávistnou propagandou, která měla být vystavěna již na základech z koloniální minulosti, kdy byli právě příslušníci těchto kmenů selektováni a nuceni se na první pohled lišit. V konečném důsledku tyto podmínky nastavily půdu pro to, aby všichni jen plnili jakési rozkazy, které, i když jim byly na první pohled proti srsti, měli přinést řešení pro jejich národ (kmen) a jejich stávající problémy, popírajíc fakt, že se od svých sousedů příliš neliší.

---

⁴ Police: As many as 20 present at gang rape outside school dance. CNN [online]. 2009, , 1 [cit. 2018-01-27]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2009/CRIME/10/27/california.gang.rape.investigation/index.html>

⁵ Police: As many as 20 present at gang rape outside school dance. CNN [online]. 2009, , 1 [cit. 2018-01-27]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2009/CRIME/10/27/california.gang.rape.investigation/index.html>

Na této události je jasně vidět, že k přinucení člověka páchat zvěrstva na druhých, stačí jednoduchá selekce a postupná dehumanizace skupin ostatních, vedoucí až k vytvoření obrazu nepřítele, kterého je v konečném důsledku nutné se zbavit pro úspěch skupiny vaší.⁶

Selekcí, nebo dehumanizací lze člověka nejenom přinutit páchat zlo, ale také jej „pouze“ připouštět. To se posléze projeví jako další z situačních faktorů, které člověka nakloní spíše k rozhodnutí nepomoci a mnohdy i přímé podpoře zla.⁷

1.3 Zinscenované situace (experimenty)

Na tuto tematiku, byly postupem času vytvořeny desítky experimentů, z nichž si drtivá většina kladla za cíl prokázání procentuálně většího vlivu prostředí v konkrétní situaci, nežli vlivu vyvozovaného z osobnosti jedince.⁸

1.3.1 Bystander apathy experiment

Tento experiment proběhl v roce 1964 a proběhl pod vedením Darleyho a Latanese, kteří si kladli za cíl osvětlit skutečnosti, které doutňářely scénu umožňující vraždu Kitty Genovse tak jak byla popsána novinovými články. Nejprve si najali vysokoškolské studenty a řekli jim, že se budou účastnit diskuse o svých osobních problémech. Každý účastník měl mluvit s ostatními účastníky různého počtu v diskusní skupině, přičemž se bude každý z účastníků nacházet v oddělené místnosti. Tato konverzace probíhala přes mikrofony a reproduktory, stejně tak jako účastníci nemohli fyzicky vidět ostatní účastníky, se kterými komunikovali. Tématem, na kterém se měl rozhovor otáčet, byla jejich vysoká škola a život na ní.⁹

Každý účastník měl dvě minuty na to, aby promluvil během svého kola kdy byl na řadě. Všechny mikrofony ostatních účastníků byly v tuto chvíli vypnuty. Student působící jako testovací subjekt si přitom neuvědomuje, že všechny hlasy, které slyší, jsou všechny předem

---

⁶ ZIMBARDO, Philip G. Luciferův efekt: Jak se z dobrých lidí stávají lidé zlí. Praha: Academia, 2014, 625s. ISBN 978-80-200-2346-9, str. 37-39

⁷ ZIMBARDO, Philip G. Moc a zlo: sociálně psychologický pohled na svět. Břeclav: Moraviapress, 2005, 199 s. VIZE 97. ISBN 80-86181-80-4. Str. 71-72

⁸ ZIMBARDO, Philip G. Luciferův efekt: Jak se z dobrých lidí stávají lidé zlí. Praha: Academia, 2014, 625s. ISBN 978-80-200-2346-9 Str. 37-38

⁹ LATANÉ, BIBB, and JOHN M. DARLEY. "BYSTANDER "APATHY"." *American Scientist* 57, no. 2 (1969): 244-68. <http://www.jstor.org/stable/27828530>. str. 244-247

zaznamenané nahrávky, ale nemá důvod o nich pochybovat, jelikož při jeho vchodu do své buňky viděl buňky ostatních a před nimi boty/kabáty a další věci, které jasně nasvědčovali, že jsou v ostatních místnostech přítomni lidé. Počet hlasů, které měl subjekt slyšet hovořit, závisel na jeho zařazení do testovací skupiny, ve které se nacházel. Testovací skupiny byly rozděleny od 2 do až 7 participujících včetně testovaného subjektu.¹⁰

Jeden z předem zaznamenaných hlasů byl vždy hlas epileptického studenta, který na začátku vždy sděluje, že trpí záchvaty. Hlas epileptického studenta vždy ve svém prvním kole informoval ostatní, že je k těmto záchvatům náchylný a že mohou být i život ohrožující. V kole druhém tento hlas následně „simuluje“ záchvat.¹¹

Skutečný subjekt mohl událost pouze slyšet a nemohl tak vidět skutečného účastníka, který právě prožívá záchvat. Na základě toho se předpokládalo, že subjekt experimentu opustí svou buňku a pokusí se zasáhnout, nebo vyhledat pomoc.¹²

Odezva, kterou experimentátoři měřili vyla doba, kterou subjekt potřeboval k tomu, nežli započal vyhledávání pomoci, nebo přistoupil k vlastním činům.¹³

Výsledkem bylo, že pouze 31% testovacích subjektů se pokusilo o pomoc. To znamená, že většina subjektů se ani neobtěžovala hledat experimentátory, aby pomohli trpícímu účastníkovi. Většina z nich byla zjevně znepokojená, ale reakce působící do okolí od nich žádná nebyla.¹⁴

Významným zjištěním tohoto experimentu však bylo to, že na výsledcích první testovací skupiny, poskytlo v takto individuální konverzaci 85% subjektů pomoc ať už ve formě přímého zakročení, nebo požádání pomoci odjinud. To pro výsledky experimentu znamenalo, že pokud si subjekty myslí, že jsou jediní, kdo o incidentu ví, existuje mnohem vyšší

---

¹⁰ LATANÉ, BIBB, and JOHN M. DARLEY. "BYSTANDER "APATHY"." *American Scientist* 57, no. 2 (1969): 244-68. <http://www.jstor.org/stable/27828530>. str. 244-245

¹¹ Také. Str. 245-246

¹² Také Str. 245-247

¹³ Také Str. 245-247

¹⁴ Také Str. 247

pravděpodobnost, že nějakým způsobem vyvinou snahu o pomoc. Naopak větší skupiny projevíly podstatně méně reakcí na nečekaný incident.¹⁵

Výrazně vyšší procento subjektů, kteří požádaly o pomoc v první testovací skupině jednotlivců, zřejmě znamená, že lidé reagují více, pokud je v případě nečekané události, nebo nouze, méně lidí. Na druhé straně významně nižší procento subjektů, které pomáhaly v jiných kontrolních skupinách, znamená, že jednotlivci jsou zřejmě méně nápomocni v případě nouze, když jsou přítomni jiní lidé.¹⁶

Na tomto základě byly navrženy dva důvody, které měli vysvětlit efekt apatie. Prvním je šíření odpovědnosti, k němuž dochází, když si ostatní lidé myslí, že jiná osoba zasáhne namísto nich a v důsledku toho se cítí méně zodpovědní. Druhým vysvětlením je pluralistická nevědomost. To se týká mentality, protože pokud všichni ostatní nereagují na nouzovou situaci, poté moje osobní pomoc také není nutná. Zaznamenání nečinnosti druhých povede k myšlence, že nouzová situace není tak vážná ve srovnání s vnímáním, když je subjekt při rozhodování sám a tak neovlivňován ostatními.¹⁷

Tento experiment víceméně jasně ukazuje, že přítomnost dalších osob velice silně ovlivňuje naše chování a to především v jistotě konání našich činů. Není to tak, že by lidé ve větších skupinách snad neměli morální citění odpovědnosti za dění kolem nich, pouze si jím nejsou tak dobře jisti a přenášejí je na ostatní.

1.3.2 Experiment Keita Davise a Edwarda Jonese

Pro tento experiment byla sestavena skupina studentů, kterým byl posléze přidělen úkol. Ten spočíval v tom, že studenti měli přihlížet pohovorům s jinými studenty a poté na pokyn experimentátorů, museli cílovému studentovi sdělit, že jej shledávají povrchním, nedůvěryhodným a hloupým. V důsledku, nebo zřejmě i těsně před tímto nepěkným vyjádřením, dokázali účastníci experimentu sami sebe přesvědčit, že si jejich oběť tuto kritiku skutečně zasloužila a začali ji považovat za méně přitažlivou. Tato názorová změna u nich

---

¹⁵ LATANÉ, BIBB, and JOHN M. DARLEY. "BYSTANDER "APATHY"." *American Scientist* 57, no. 2 (1969): 244-68. <http://www.jstor.org/stable/27828530>. str. 247-248

¹⁶ Také Str. 247

¹⁷ Také Str. 248

nastala, přestože věděli, že cíloví student za nic nemůže a nic neudělal a oni prostě jen splnili instrukce.¹⁸

1.3.3 Zimbardův experiment v Palo Altu a Bronxu

Šlo o jednoduchý experiment prováděný Zimbardem a jeho teamem o chování občanů v obydlených částech, které jsou považovány za diametrálně odlišné. V těchto částech bylo zaparkováno ojeté, ale hezké auto s odstraněnými poznávacími značkami a se zdviženou kapotou, přičemž bylo místo jejich ponechání vždy naproti vchodu do místní Univerzity. Obě dvě místa byla přitom nepřetržitě monitorována.¹⁹

V prvním případě, tedy v Bronxu, před tamní New Yorkskou Univerzitou, bylo celkově zaznamenáno 23 případů vandalismu, kdy se z prvu jednalo o kompletní vybrakování celého auta a pak následné demolici zbytku. Zajímavostí přitom je, že veškerí pachatelé byli běloši a vše proběhlo za bílého dne. Dalším faktem je, že pouze v jednom případě šlo o děti, které se tímto způsobem bavily.²⁰

Co by se zde ovšem Zimbardovi dalo vytknout, je jeho tvrzení, ve kterém říká, že se vždy jednalo o "...dobře oblečené dospělé jedince, kteří by za jiných okolností usilovali o lepší policejní ochranu občanů a méně slitování s kriminálníky."²¹ Podle mého názoru jde o pouhý předpoklad, který Zimbardo staví na svých vlastních domněnkách.

V druhém případě bylo auto zaparkováno v Palo Altu, také před místní Univerzitou. Zde se za celý týden neobjevil ani jediný incident, který by se dal označit za vandalismus. Lidé měli okolo auta procházet a prohlížet si jej, ale nikdy se ho ani nedotkli. Jeden člověk dokonce při dešti kapotu auta zavřel, aby nenavhlhl motor. Nanejvýš fascinující ovšem byla situace, kdy samotný Zimbardo s autem na konci experimentu odjížděl, jelikož na něj byla třemi lidmi zavolána policie z důvodu krádeže daného automobilu.²²

---

¹⁸ Keith Davis a Edward E. Jones, „Changes in Interpersonal Perception as a Means of Reducing Cognitive Dissonance“, *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 61, 1960, s. 402-410.

¹⁹ ZIMBARDO, Philip G. *Moc a zlo: sociálně psychologický pohled na svět*. Břeclav: Moraviapress, 2005, 199 s. VIZE 97. ISBN 80-86181-80-4. Str. 52-54

²⁰ ZIMBARDO, Philip G. *Moc a zlo: sociálně psychologický pohled na svět*. Břeclav: Moraviapress, 2005, 199 s. VIZE 97. ISBN 80-86181-80-4. Str. 53

²¹ ZIMBARDO, Philip G. *Luciferův efekt: Jak se z dobrých lidí stávají lidé zlí*. Praha: Academia, 2014, 625s. ISBN 978-80-200-2346-9, str. 52

²² ZIMBARDO, Philip G. *Luciferův efekt: Jak se z dobrých lidí stávají lidé zlí*. Praha: Academia, 2014, 625s. ISBN 978-80-200-2346-9, str. 52-53

Rozdíl mezi Palo Altem a Bronxem, byl v zásadě v dojmu, který každá z těchto částí města, kde bylo auto zaparkované navozovala, ale i v ohledu na faktická data o počtu protizákonných činů. Pod tímto si tedy můžeme představit Bronx jako místo plné rozbitých oken, posprejovaných zdí a opuštěných vraků automobilů, kde rozhodně obyvatelé těchto čtvrtí netvoří jednotnou komunitu. Palo Alto oproti tomu bylo místem, kde se lidé tuto sousedskou komunitu tvořili, ve které spoléhali na reciprocitu jejich členů, což se podepisovalo i na vzhledu ulic, které byly uklizené a rozhodně jste se nemuseli obávat nějakého vandalismu.²³

Z tohoto příkladu se tedy dá vyvozovat, že právě i prostředí ve kterém člověk vyrůstá a žije, nebo se momentálně nachází, velice silně ovlivňují jedincovo chování - resp. podporují, nebo naopak utlumují výstupy agrese vůči věcem, ale i lidem. Ke stejnému názoru dochází právě teorie „rozbitého okna“, kterou se Zimbardo snažil svým experimentem podpořit.²⁴

Zimbardo staví na tom, že prostředí, které jedince halí do jakési záštity anonymity (lidé se v daném místě neznají, nemají dobré vztahy, kriminalita je na denním pořádku), omezuje pocit osobní zodpovědnosti a také jakéhosi občanského svědomí. Což v důsledku vede právě k nezájmu o dobro ostatních a vzbuzení agrese za účelem vlastního zisku.

To se dle Zimbarda děje právě i v institucích, jako jsou školy, pracovní kolektivy, armáda, nebo věznice, což následně vede k možnosti rozšíření šikany, využívání, týrání atp. To vše z důvodu pocitu anonymity a "ne-rodinného" prostředí.²⁵

1.3.4 Smoke experiment

Tento experiment se odehrál na základě rozruchu, který vyvolal případ Kitty Genovese a který popisují v kapitole 1.2.1. Experiment vedli sociální psychologové Bibb Latané a John Darley a jako místo si zvolili Kolumbijskou Univerzitu a její studenty jako nevědomé účastníky.²⁶

---

²³ ZIMBARDO, Philip G. Luciferův efekt: Jak se z dobrých lidí stávají lidé zlí. Praha: Academia, 2014, 625s. ISBN 978-80-200-2346-9, str. 52-53 a také ZIMBARDO, Philip G. Moc a zlo: sociálně psychologický pohled na svět. Břeclav: Moraviapress, 2005, 199 s. VIZE 97. ISBN 80-86181-80-4. str. 52-54

²⁴ Harcourt, Bernard E., and Jens Ludwig. "Broken Windows: New Evidence from New York City and a Five-City Social Experiment." *The University of Chicago Law Review* 73, no. 1 (2006): 271-320. <http://www.jstor.org/stable/4495553>. Str. 10-11

²⁵ ZIMBARDO, Philip G. Luciferův efekt: Jak se z dobrých lidí stávají lidé zlí. Praha: Academia, 2014, 625s. ISBN 978-80-200-2346-9, str. 53

²⁶ LATANÉ, BIBB, and JOHN M. DARLEY. "BYSTANDER "APATHY"." *American Scientist* 57, no.

Experiment probíhal tak, že účastníci se studenti byli pozváni ohledně diskuze nad problémy ovlivňující život v kampusu univerzity, což byla samozřejmě pouze falešná záminka k tomu, jak je dostat do místnosti kde měl experiment probíhat. Zde dostali za úkol vyplnit předběžný, zdoluhavý dotazník, který měl sloužit jako aktuální náplň jejich práce během experimentu. Během krátkého času tohoto vyplňování, do místnosti začal pronikat jasný kouř z ventilačního otvoru ve stěně a potenciálně tak ohrožovat lidi v místnosti, nebo celé budově. Kouř na konci experimentu v podstatě zaplňoval celou místnost a snižoval viditelnost. Účelem bylo zjistit, jak stanovené situační podmínky ovlivní jedincovo chování a čas potenciální akce k řešení nastalé situace.²⁷

Účastníci byli nevědomky rozřazeni do 3 testovacích skupin. Kdy ve skupině první byl v místnosti vždy pouze nevědomí účastník. Ve skupině druhé byl vždy přítomen jeden nevědomí účastník a dva další „studenti“, kteří byli dosazeni experimentátory a kteří předstírali, pokud možno co nejvíce apatické jedince. To v realitě znamenalo, že se vyhýbali jakékoli konverzaci, o kterou se mohl nevědomí účastník pokoušet a také ignorovali, nebo zlehčovali okolnosti valícího se kouře místností. A konečně ve skupině třetí byli přítomni 3 nevědomí účastníci, u kterých bylo dbáno na to, aby se vzájemně mezi sebou neznali.²⁸

Veškeré dění v místnosti bylo po dobu experimentu sledováno experimentátory za polopropustným sklem, kdy v případě nevyskytnutí se akce účastníka v podobě nahlášení kouře experimentátorům, nebo jiným osobám mimo místnost, se experiment po 6 minutách od začátku vnímání kouře účastníkem ukončil. V opačném případě, tedy při nahlášení kouře, bylo účastníkovi sděleno, že o to bude postaráno a experiment tímto také končil.²⁹

Jaké tedy byly rozdíly mezi dobou hlášení tohoto nebezpečného jevu v jednotlivých skupinách?

V prvním případě, kdy byl subjekt v místnosti sám, bylo velmi typické prvotní zkoumání zdroje kouře, následné rozmyšlení se, jak situaci vyřešit a posléze nahlášení kouře experimentátorům na přilehlé chodbě. Takto se zachovaly ¾ testovaných účastníků, kdy kouř

---

2 (1969): 244-68. <http://www.jstor.org/stable/27828530>. str. 7

²⁷ LATANÉ, BIBB, and JOHN M. DARLEY. "BYSTANDER "APATHY"." *American Scientist* 57, no. 2 (1969): 244-68. <http://www.jstor.org/stable/27828530>. str.7

²⁸ Také. Str. 7-8

²⁹ Také. Str. 8

nahlásili do 2 minut po jeho spatření. Zbytek v místnosti setrval do uplynutí stanoveného limitu šesti minut.³⁰

V testovací skupině druhé byl díky přítomnosti dvou dosazených účastníků zaznamenán dramatický rozdíl v počtu nahlášeného problému s kouřem v místnosti. Z deseti takto nevědomých účastníků, se pouze jeden odhodlal k činu a tedy nahlášení kouře experimentátorům, zatímco ostatní byli ochotni strávit v zakouřené místnosti déle jak šest minut a tedy k limitu stanovenému pro ukončení experimentu.³¹

Ve skupině třetí čekali experimentátoři nárůst hlášení s ohledem na větší počet osob, kterým nikdo nebránil zakročít a to až k hodnotě 98%. Takovýchto skupin bylo utvořeno 8 a výsledky byly více než překvapující. Z těchto 24 lidí pouze 1 nahlásil kouř do 4 minut experimentu a 3 lidé celkem do úplného ukončení experimentu a tedy do zaplnění místnosti kouřem.³²

Jako klíčové mi také přijde vysvětlení svého chování účastníků, kteří nijak nezakročili v souvislosti s nahlášením kouře. V zásadě všichni do jednoho měli dokonalé vysvětlení pro svou nečinnost, ač mohlo znít třeba i trochu neobvykle. Za zmínku stojí dva účastníci experimentu, kteří spolu nepřišli do styku a na svou obhajobu uvedli, že se podle nich jednalo o jakousi formu „plynu pravdy“, který je měl donutit na otázky v dotazníku odpovídat co možná nejvíce pravdivě.³³

Z tohoto experimentu je tedy patrné, že přítomnost více lidí okolo nás, se jeví v nejistých situacích spíše jako negativní, jelikož nás nutí vyjít z jakési uměle vytvořené konformity skupiny a zakročít, tedy se odlišit. Zároveň všichni uvedli, že přítomnost ostatních v místnosti nijak neovlivnila, nebo jen v malém měřítku, jejich rozhodování, což jde ale naprosto v protikladu s výsledky experimentu.³⁴

---

³⁰ LATANÉ, BIBB, and JOHN M. DARLEY. "BYSTANDER "APATHY"." *American Scientist* 57, no. 2 (1969): 244-68. <http://www.jstor.org/stable/27828530>. Str. 8

³¹ Také. Str. 8

³² Také. Str. 8

³³ Také. Str. 8-9

³⁴ Také. Str. 9

1.3.5 A Lady in Distress

Tento experiment má na svědomí opět dvojice Darley a Bibb, kteří jím chtěli otestovat chování subjektu v případě, kdy jej jeho nezasáhnutí v zřejmě potřebné situaci nevystavuje žádnému nebezpečí a zároveň nevyžaduje ani žádné specifické znalosti a dovednosti, na které by se mohl subjekt v duchu odvolávat během svého přemýšlení, zda zasáhnout či ne.³⁵

Pro experiment byli vybráni výhradně mužští Kolumbijští studenti, ze kterých byli vybráni vždy pouze ti, kteří si s sebou přivedli doporučeného kamaráda, který se pod nabídkou 2dolarů za účast nechal také přesvědčit. Tím bylo tedy i zajištěno, že se skupina podrobující se experimentu bude skládat z lidí, kteří se přinejmenším znají. Experiment měl jako zástěrku preference nad herními puzzly.³⁶

Samotný experiment následně proběhl tak, že skupina dvou vybraných subjektů byla dovedena do místnosti, ve které našli dvě židle se stolky a na nich hromadu desek s papíry pro vyplnění. Po celou dobu je doprovázela mladá atraktivní žena vystupující jako pracovnice dané organizace a která je při příchodu do místnosti informovala o nutnosti vyplnění 10 minutových dotazníků, během kterých si ona sama odskočí do vedlejší kanceláře v tytéž místnosti, oddělené pouze stěnou a dveřmi a bude pracovat na něčem svém. Žena přitom při odchodu do své kanceláře dala jasně najevo, že vstup dovnitř není nijak omezen ponechanými pootvřenými dveřmi.³⁷

Experiment právě touto chvílí odstartoval, jelikož po několika minutách mohli z kanceláře subjekty slyšet nahrávku, ve které žena zřetelně stoupá na židli a sahá pro výše položený kabinet, který na ni v zápětí padá a ona s ním. Na zemi poté následuje nařikání a stěžování si na nemožnost hýbat nohou. Celý tento kazetově přehrávaný incident trvá 130 sekund, během kterých experimentátoři kontrolují reakce subjektů a jejich dobu.³⁸

Tento experiment neproběhl pouze ve dvojicích přátel, ale byli zde také jednotlivci, 2 sobě neznámí studenti, 1 subjekt společně s nastrčeným experimentátorem který jednal pasivně a

---

³⁵ LATANÉ, BIBB, and JOHN M. DARLEY. "BYSTANDER "APATHY"." *American Scientist* 57, no. 2 (1969): 244-68. <http://www.jstor.org/stable/27828530>. Str. 253-257

³⁶ Také Str. 253-257

³⁷ Také Str. 253-257

³⁸ Také Str. 253-257

další. Nicméně výsledky těchto skupin nyní nejsou příliš důležité, jelikož by jenom opakovali to co jsem již nastínil v jiných experimentech.³⁹

U subjektů, které byli o samotě byla míra zásahu kolem 70% a vždy zahrnovala samotný zásah subjektu a ne snahu o přivolání někoho dalšího. Ve skupině 2 přátel ovšem zůstala míra pomoci téměř stejná a tedy také 70%. To překvapivě ukazuje, že ani skupina složená z lidí, které známe a tedy pravděpodobně důvěřujeme mnohem více nežli ostatním lidem a nemáme před nimi takové množství studu a dalších sociálních tlaků, nám nedodává větší hybnou sílu při rozhodování zda zasáhnout či nikoliv. Ba naopak byla průměrná doba po které skupina dvou přátel zasáhla mnohem delší nežli doba zásahu jednotlivce.⁴⁰

Pouze pro kompletní ujasnění, byly procentuální hodnoty pomoci dalších skupin následující:

70% samotný subjekt

40% alespoň jeden z dvou sobě cizích subjektů

7% při přítomnosti dosazeného pasivního aktéra

Výpovědi testovaných subjektů zda nezasáhli opět zahrnovali slova jako „*nepovažoval jsem situaci za důležitou*“ a „*domníval jsem se, že zasáhne přisedící*“. Stejně tak se objevovali výpovědi ve kterých subjekty svalovali vinu a odpovědnost na druhého, který se dle jejich názoru choval příliš pasivně a to je odradilo.⁴¹

1.3.6 Zimbardův Vězeňský experiment

Tento experiment se odehrál v prostorách Stanfordské univerzity v roce 1971 a vedl jej doktor Philip Zimbardo, který se v té době zabýval právě efektem přihlížejícího a způsoby jeho vzniku v různorodých a sobě zdánlivě nepodobných situacích.⁴²

Cílem experimentu bylo ověřit, zda jsou situační faktory opravdu tím, co u většiny lidí spouští chování označované právě jako efekt přihlížejícího a faktory vrozené tak nejsou tím jediným,

---

³⁹ LATANÉ, BIBB, and JOHN M. DARLEY. "BYSTANDER "APATHY"." *American Scientist* 57, no. 2 (1969): 244-68. <http://www.jstor.org/stable/27828530>. Str. 253-257

⁴⁰ Také. Str. 255-257

⁴¹ Také. Str. 256-257

⁴² ZIMBARDO, Philip G. *Luciferův efekt: Jak se z dobrých lidí stávají lidé zlí*. Praha: Academia, 2014, 625s. ISBN 978-80-200-2346-9

na co by jsme se měli v sociální psychologii a tedy tématu tohoto jevu soustředit. Experiment probíhal v provizorně vybudované věznici ve sklepení kampusu, kde tak vznikly cely, místnost pro dozorce a další, přičemž zkoumanými subjekty a tedy účastníky experimentu byli studenti. Ti byli vybráni na základě splnění požadavků jako je zdravý mentální a fyzický stav, absence kriminálních záznamů a následného osobního pohovoru. Experimentální skupina čínila 12 studentů v rolích vězňů a 12 studentů v rolích dozorců, přičemž byli do těchto rolí zařazeni náhodně a samotného experimentu se účastnilo pouze 9 a 9 z nich, zbytek tvořili náhradníci.⁴³

Experiment započal domluveným zatčením vězňů přímo v jejich domovech a jejich eskortem policejním vozem do zbudované věznice. Ve věznici samotné se již nacházeli připravení dozorcí, kteří byli rozřazeni na směny po 3 a to vždy na dopoledne, odpoledne a na noční směnu. Experiment trval pouhých 6 dní po kterých musel být na základě psychického zhroucení jednoho vězně a následného opouštění experimentu dalšími (čímž vznikl ukazatel překročení hranice snesitelnosti) ukončen.⁴⁴

Závěrem experimentu bylo, že „správně“ nastavené situační proměnné jsou schopny ovlivnit jednání člověka natolik, aby dokázaly z psychicky zdravého a vyrovnaného jedince zdánlivě učinit jedince agresivního až krutého, což poté vede k diametrálně jinému chování, nežli k jakému by se uchýloval za běžných podmínek, ve kterých se jinak pohybuje.⁴⁵ Záměrně zde nebudu popisovat celý experiment, jelikož jej považuji za veřejnosti opravdu dobře známý a také by můj začátek práce mohl působit jako nějaký výčrt a popis prací někoho jiného, což nechci.

Co tedy byly právě ty situační proměnné, které doktor Zimbardo označil za primární ve smyslu vlivu na pokřivení lidského jednání? Jedná se především o anonymitu, rozvržení moci, podobnost a s ní související dehumanizaci, podíl zodpovědnosti ale také prostředí.⁴⁶

---

⁴³ Také

⁴⁴ Také

⁴⁵ Také

⁴⁶ ZIMBARDO, Philip G. Luciferův efekt: Jak se z dobrých lidí stávají lidé zlí. Praha: Academia, 2014, 625s. ISBN 978-80-200-2346-9

1.4 Kritika SPE

„Stanford Prison Experiment“ byl alespoň ve své době průlomovým výzkumem a to především z důvodu zodpovězení otázek, které si lidstvo kladlo po konci druhé světové války. Bylo tedy velice snadné tento experiment přijmout veřejností za fakticky správný a podobným způsobem jednala i vědecká obec, což potvrzují jak Zimbardova ocenění a získání postu předsedy Americké asociace psychologů, tak i jeho bestsellery, které o především o tomto experimentu vydal. To vše by bylo výtečné, nicméně se postupem času začali prohlubovat počáteční nejasnosti, ale také začali vyplouvat nové skutečnosti a výpovědi, které validitu experimentu značně podkopávají.⁴⁷

Zimbardo vyvstávající kritiku neponechal bez odpovědi a čelil jí ve své podstatě v každém jeho rozhovoru pro média, nebo i v debatách s dalšími odborníky. To jej dle jeho vlastních slov značně vyčerpávalo a tak vložil na své webové stránky věnující se především SPE odpovědi na dle něj nejčastější a nejpodstatnější kritické otázky a námitky.⁴⁸ Já zde některé z nich v krátkosti nastíním, abych poté mohl uvést i ty, na které odpověď již neudává a zastřešil tak můj osobní názor na jeho studii, která se jinak ve vztahu k efektu přihlížejícího pokládá za klíčovou.

1.4.1 Zimbardova obrana

První věcí je článek údajně sepsaný jedním ze zaměstnanců podílejících se na SPE, kde studii veřejně odsuzuje za její vadnost a nečestnost. Podle Zimbarda se jedná o výmysl sepsaný člověkem, který tak jednal ze závidosti a msty, jelikož se mu nedostalo schválení k natočení dokumentu o SPE, což měl potvrdit i člověk v článku zmiňovaný jako dotyčný svědek, který se vyjádřil tak, že s článkem nemá nic společného a byl tedy účelně sestrojen.⁴⁹

---

⁴⁷ BLUM, Ben. The Lifespan of a Lie: The most famous psychology study of all time was a sham. Why can't we escape the Stanford Prison Experiment?. Medium [online]. 2018, , 18 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: https://medium.com/s/trustissues/the-lifespan-of-a-lie-d869212b1f62?fbclid=IwAR1vS8neIpYUSLztaTqVW5SSBp_Xy0d9mrJWiTu3IjZMsoBTutT1uY3uXgg Str. 1

⁴⁸ PHILIP ZIMBARDO'S RESPONSE TO RECENT CRITICISMS OF THE STANFORD PRISON EXPERIMENT. Stanford prison experiment [online]. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.prisonexp.org/response>

⁴⁹ PHILIP ZIMBARDO'S RESPONSE TO RECENT CRITICISMS OF THE STANFORD PRISON EXPERIMENT. Stanford prison experiment [online]. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.prisonexp.org/response>

Další vlna kritika se na experiment snesla z důvodů informací, které nasvědčovaly účelnému nabádání studentů v rolích dozorců k hrubému jednání a tedy mělo dojít k narušení přirozeného vývoje situace a chování dozorců. To vše Zimbardo jasně vysvětluje tím, že dozorcí si z počátku neuměli zřídit pořádek sami a tak potřebovali namotivovat a ujasnit svou roli, která jim měla propůjčovat absolutní kontrolu a moc. S tím mu měl pomáhat bývalý dozorce ze skutečné věznice, který měl k studentským dozorcům promlouvat přesně takto: „We noticed this morning that you weren't really, you know, lending a hand, and I was wondering if there's anything's wrong... We really want to get you active and involved because the guards have to know that every guard is going to be what we call a “tough guard”... what I mean by tough is [that] you have to be firm, and you have to be in the action... It's really important... for the workings of the experiment [because] whether or not we can make this thing seem like a prison—which is the aim of the thing—depends largely on the guards' behavior.“⁵⁰ Toto a také fakt, že dozorcům jasně zdůraznili že nesmějí používat fyzickou sílu, ale mohou vězně psychicky deptat bez zmínění jakékoliv konkrétní metody bere Zimbardo jako jasný důkaz neovlivňování své studie, ale naopak jejímu správnému průběhu.⁵¹

K předchozímu bodu bych se velmi rád vyjádřil z mého osobního pohledu. Zdá se mi totiž, že už jenom pouhé dodatečné vysvětlování studentským dozorcům způsob, jak být správnými dozorcí se určitě dá označit za snahu ovlivnit výsledky experimentu. Co mi ovšem přijde ještě zvláštější je skutečnost, že Zimbardo jako kdyby nebere v potaz to, že všichni účastníci jsou studenti psychologie a tedy dozajista velmi dobře znají způsoby nátlaků a deptání člověka za pomoci ne-fyzické síly, čímž pro mě argument nevedení žádného konkrétního mechanismu naprosto padá a celá věc se mi tedy jeví jako značné ovlivňování výsledku experimentu. Navíc pokud se podrobně začteme do projevu, který měl poradce poskytnout dozorcům, už v první větě je vidět vyjádření nespokojenosti s jejich dosavadním počínáním a nepřímá korekce jejich budoucího chování na rovinu pro Zimbarda a jeho tým očekávanou.

---

⁵⁰ Také, pasáž 2.

⁵¹ Také

1.5 Pojetí Zla

„Zlo je úmyslné chování (nebo snaha k takovému chování přimět jiné), které ponižuje, odlidšťuje, poškozují, ničí, nebo zabíjí jiné lidi.“⁵²Tato definice se mi zdá jako trefná a budu s ní v této práci nadále pracovat. Co je k ní ještě důležité dodat, je fakt, že konatele svým vědomím jednáním činí zodpovědného za své činy.

Domnívám se, že s výše uvedenými tezemi nemá běžná lidská společnost problém ve smyslu jejich platnosti. Nicméně pokud se vrátíme k našemu efektu přihlížejícího, tak narazíme na menší problém, jímž je právě nahrazení vykonávání nějakého zla jiným přístupem – nečinností, nebo také jakýmsi připouštěním zla.

Za vědomé konání zla jsme v naší společnosti také sankcionováni a to velmi tvrdě jak zákony a tedy státem a jeho složkami, tak okolím, ale i svým vlastním svědomím (pokud jsme psychicky zdraví jedinec), zatímco u toho nevědomého, nebo právě výše zmíněného „připouštějícího“ zla sankce existují stále, ovšem my jako osoby přítomné v nečekané a neznámé situaci která se nám jeví krajně nepříjemnou velice snadno podlehneme touze z takové situace utéct a pevně doufat, že nás trest mine. Tresty za neposkytnutí pomoci sice v našich zákonech zavedené máme, ovšem nedá se říci, že by byly plně funkčními ve smyslu navedení člověka k silnému pocitu zodpovědnosti za vzniklou situaci, respektive jejímu převzetí a mnohdy se tak stává, že jedinec pomoc neposkytne. Ten následně musí bojovat především s vlastním vyrovnáním se s proběhlou situací a to tak, aby u něj nevznikla disonance. V tom nám jako lidem velice silně pomáhá tendence sám sebe omlouvat. Ovšem o tom viz kapitola 2.2.3

---

⁵² ZIMBARDO, Philip G. Moc a zlo: sociálně psychologický pohled na svět. Břeclav: Moraviapress, 2005, 199 s. VIZE 97. ISBN 80-86181-80-4. str. 38

2 Faktory ovlivňující jedincovo jednání

K faktorům, které jedince ovlivňují při jeho rozhodnutích v sociálních situacích určitě patří zmínka o tom, že jejich hranice působnosti nelze úplně přesně stanovit. Pokud se například zaměříme na sebeuvědomování člověka, jistě dojdeme k závěru, že se uplatňuje v celé škále dalších, níže zmíněných faktorů.

2.1 Osobnostní faktory

Osobnostní faktory mají nepochybně ohromný vliv na průběh a konečný výsledek jedincova procesu rozhodování. Proto v této podkapitole vypíši jednotlivé z nich a pokusím se vysvětlit jejich možný, konečný dopad.

2.1.1 Pojetí „Já“ a funkce mozku

Člověk často vnímá sám sebe jako nějaký celek. Jednotu, které si je daná osoba plně vědoma a která je víceméně neměnná. Nebudu se zde zabývat přesným rozdělením a funkcí mozku, ale ve zkratce lze říci, že se dá připodobnit spíše k obrovské mozaice jednotlivých částí, z nichž má každá jinou funkci jak vstupní, tak výstupní a dokáží se navzájem ovlivňovat.⁵³

Abych lépe ilustroval konkrétní aspekt lidského mozku, který je pro nás relevantní, vypůjčím si tento příklad: Představte si, že jste u někoho na večírku, kde se lidé baví ve více skupinkách a vy zrovna do jedné z nich patříte a bavíte se. Váš mozek se v tuto chvíli plně soustředí na probíhající konverzaci vaší skupiny a jako kdyby tlumí konverzace ostatních. V tom ale z ničeho nic zaslechnete své jméno od vedlejší skupiny a váš mozek začne okamžitě poslouchat v jaké souvislosti o vás vedlejší skupina mluví, ignorujíc váš doteď nadmíru důležitý rozhovor.⁵⁴

Jednoduše jde o to, že náš mozek dokáže filtrovat mezi k nám přicházejícími vjemy a do našeho vědomého Já odesílat pouze ty důležité. Tento aspekt je tedy velice důležitým co se našich běžných životních situací týče, jelikož nám pomáhá udržovat soustředěně svou činnost pouze na pro nás, v daném časovém horizontu, podstatné úkony a vjemy.

---

⁵³ CUMMINS, Denise D. Záhady experimentální psychologie: co psychologové zjistili o myšlení, citech a chování člověka. Praha: Portál, 1998, 237 s. ISBN 80-7178-186-X. Str. 79-80

⁵⁴ Také... str. 80-81

Z výše uvedeného by se tedy dalo vyvodit, že v našem každodenním životě můžeme mnohdy přehlédnout situace, které by pro nás na obecném hodnotovém žebříčku mohli být opravdu vysoko, nicméně díky aktuálnímu rozpoložení (stres, spěch, únava, nemoc a jiné) je může překrýt něco úplně jiného. Tímto způsobem tedy může i člověk, považující se za až morálně dokonalého, přejít událost, ve které by byla za potřebí jeho pomoc.

2.1.2 Vnitřní (biologické) faktory

Pro člověka je nepochybně nezbytné naplnění jeho základních biologických potřeb pro správnou funkci organismu a tedy i jeho mentální stránky. Do těchto potřeb nepochybně patří uspokojování hladu, dostatek kyslíku a potřeba odpočinku.

Další důležitou složkou jsou ale i fyziologické potřeby, do kterých spadá potřeba bezpečí, lásky, ale v neposlední řadě i potřeba sebeaktualizace.

Důležité si je také uvědomit, že všechny tyto potřeby mají na člověka vliv i z dlouhodobého dostatku, nebo nedostatku.

Proč to zde ale zmiňuji? Domnívám se totiž, že očekávání pomoci od člověka, který tyto základní potřeby nemá dlouhodobě naplňované, není příliš šťastné. Takový člověk se totiž bude snažit primárně naplnit své vlastní potřeby, posléze potřeby svých blízkých, skupiny a až v další řadě například náhodného cizince na ulici.

2.2 Situační faktory

Situační faktory, jak jsme si ukázali v první kapitole, jsou nedílnou součástí působících sil na člověka a to samozřejmě nejenom v sociálních situacích. V této kapitole se pokusím vlivy, které považuji za významné a které takto situačně působí popsat a vysvětlit jejich možný důsledek.

2.2.1 Přítomnost více osob

Domnívám se, že každému z nás vstane na mysl fakt, že lidé se ve skupině chovají jinak, než jak se chovají o samotě. Vezměme si například běžného člověka, kterého „hecuje“ dav lidí. Takový člen skupiny se v tu chvíli velice pravděpodobně dokáže odhodlat až k hrdinským činům a překonat tak nějaké své osobnostní hranice. Stejným způsobem ovšem lze člověka i limitovat, kdy je jakýmsi neviditelným tlakem skupiny jedinec nucen dodržovat konformitu s ostatními a tedy nevybočovat.⁵⁵

Konformita ve skupině je specifická právě tím, že ji nemá v hrsti žádná mocenská osoba, nebo organizace. Nutí nás přikládat větší váhu výstupům skupiny jako celku a tak potlačovat naši individualitu. Nejde tedy o poslušnost, nýbrž o snahu zařadit se, přizpůsobit se.

Na konformitu ve skupině v minulosti proběhlo mnoho studií a experimentů, kde se vždy dospělo k závěrům, že se zvyšujícím se počtem lidí ve skupině klesá procentuální šance, že někdo z této skupiny konformitu poruší a například přispěchá na pomoc potřebnému mimo skupinu.⁵⁶

2.2.2 Přítomnost zisku a trestu

Významným problémem u zavedení jakéhosi zisku, nebo trestu v situacích jako je projevující se efekt přihlížejícího, je dle mého názoru jejich implementace, jejímuž problému se nelze vyhnout.

Vycházejme z předpokladu, že běžný, zdravý jedinec, nechce být vyloučen okolní společností pro své činy. Tudíž ve svém životě jedná tak, aby dosáhl svých cílů, ale zároveň nejednal proti hodnotám konkrétní společnosti, do kterých nepochybně pomoc bližnímu spadá – tedy alespoň co se naší civilizace týče. Proč se tedy i přes to raději od daného člověka, který

---

⁵⁵ CUMMINS, Denise D. Záhady experimentální psychologie: co psychologové zjistili o myšlení, citech a chování člověka. Praha: Portál, 1998, 237 s. ISBN 80-7178-186-X. Str. 15

⁵⁶ CUMMINS, Denise D. Záhady experimentální psychologie: co psychologové zjistili o myšlení, citech a chování člověka. Praha: Portál, 1998, 237 s. ISBN 80-7178-186-X. Str. 22-24

pravděpodobně potřebuje pomoc, odvrátí?

Mou osobní domněnkou je právě jakási nevymahatelnost tohoto trestu, kdy se jedinci pod rouškou konformity naskýtá možnost tomuto trestu uniknout a zároveň zde nepůsobí nijak vysoká míra odměny.

2.2.3 Míra odpovědnosti a normy

V kapitole výše jsem rozebíral konformitu ve skupině, ale to není to jediné, co skupinu a její členy ovlivňuje v jejich rozhodování a činech. Jako další velký aspekt je míra odpovědnosti, která na jednotlivci v dané situaci leží. Ta se nejčastěji odvíjí od role, kterou ve skupině jedinec zastává a s ní náležitými schopnostmi a dovednostmi.

Představme si například situaci, kdy se u dopravní nehody seběhne skupina lidí, z nichž je jeden z přítomných lékař. Automaticky je tomuto člověku přenechána zodpovědnost a vedení prováděných operací, které souvisejí se záchranou života postižených autonehodou. To je v takovémto případě jednoznačně kladným vlivem, který ve skupině vznikne díky automatickému vytvoření autority. A právě tvorbě této autority napomáhá nejenom její osobnostní charakteristika, ale právě i role kterou ve společnosti obecně zastává a fakt, že se běžně považuje za společenskou normu ostatním v takovéto situaci pomoci. Na druhé straně jsou zde ale lidé, kteří v tuto chvíli omezují své individuální jednání a vyčkávají na pokyny, nebo schválení nově vzniklé autority.

Ovšem vytvořme jiné podmínky a naše hrdinská osoba se nejspíše ani neobjeví, natož aby zasáhla.⁵⁷ To může nastat v případě, kdy nikdo z přítomných nemá tendenci převzít vyšší míru odpovědnosti za nastalou situaci.

2.2.3.1 Poslušnost k autoritě

Jak se můžeme dozvědět z předchozí podkapitoly, autorita má ve skupině značný vliv na její počínání. A nemusí jít nutně ani o celé skupiny, ale i o jednotlivce vystaveného nějaké složité situaci.

Poslušnost k autoritě dle mého názoru nejlépe zprostředkovávají Milgramovi experimenty, z nichž si nyní v rychlosti rozebereme ten nejznámější:

---

⁵⁷ ZIMBARDO, Philip G. Moc a zlo: sociálně psychologický pohled na svět. Břeclav: Moraviapress, 2005, 199 s. VIZE 97. ISBN 80-86181-80-4. Str. 47-48

V tomto Milgramově experimentu je nic netušící účastník pod záminkou testování schopnosti učení přiveden společně s další osobou (pomocníkem výzkumu) hrající náhodného člověka k prvotnímu rozdělení jejich rolí, kdy je vždy zajištěno, aby se nevědomí účastník stal „učitelem“ a nastrčený pomocník „žákem“. „Učitel“ je poté přiveden do místnosti, která disponuje velkým průhledným sklem, na jehož druhé straně vidí „žáka“, jak jej poutají ke křeslu, na nějž jsou přivedeny elektrické dráty. Další dominantou místnosti je potom zařízení na rozdávání šoků s regulační pákou označující nepatrné elektrické výboje až po životu nebezpečné. „Učitel“ je vysvětleno vedoucím výzkumu, který zde představuje autoritu, že veškeré úkony bude provádět „učitel“ sám, ale že on jako vedoucí výzkumu nese plnou odpovědnost za případné důsledky. „Učitel“ má učit „žáka“ zapamatovávat si dvojice slov, přičemž „žák“ dělá naschvál chyby, které jsou již předem nahrané na pásce, stejně tak jako reakce na zásah elektrickým proudem. „Učitel“ je průběžně doporučováno intenzitu zvyšovat a pokračovat v experimentu.⁵⁸

Výsledky se liší podle užitých způsobů práce a postupných drobných úprav experimentu, nicméně co bylo ve všech, na tomto základě provedených experimentů potvrzeno, je skutečnost, že osoby v roli „učitele“ v naprosté většině případů pokračovali a zvyšovali stupně elektrického šoku, dokud na ně působila nějaká autorita, kterou považovali za informovanější a která brala zodpovědnost na sebe.⁵⁹

Z těchto experimentů můžeme usuzovat, že lidé jsou schopni provádět činnosti, kterých by se ze své vlastní vůle nikdy nedopustili. Tyto experimenty jsou považovány například za vysvětlení chování Němců za dob nacistického Německa, kdy většina populace pouze plnila rozkazy od autorit „tam nahoře“ a tudíž na ně přenášela i odpovědnost za své činy.⁶⁰

---

⁵⁸ TAVRIS, Carol a Elliot ARONSON. *Chyby se staly (ale ne mou vinou): proč omlouváme svoje hloupé názory, chybná rozhodnutí a špatné skutky*. Praha: Dokořán, 2012, 284 s. ISBN 978-80-7363-366-0. Str.45-46

⁵⁹ ZIMBARDO, Philip G. *Moc a zlo: sociálně psychologický pohled na svět*. Břeclav: Moraviapress, 2005, 199 s. VIZE 97. ISBN 80-86181-80-4. Str. 42-44

⁶⁰ TAVRIS, Carol a Elliot ARONSON. *Chyby se staly (ale ne mou vinou): proč omlouváme svoje hloupé názory, chybná rozhodnutí a špatné skutky*. Praha: Dokořán, 2012, 284 s. ISBN 978-80-7363-366-0. Str.46-47

2.2.4 „Vzdálenost“ osob a Anonymita

V případech rozhodování se jednotlivce zda někomu pomoci či nikoli, hraje významnou roli také příslušnost oběti k nějaké sociální skupině. Může se jednat i o zdánlivě nepatrné rozdíly, jako je ošacení oběti, podle kterého dokážeme vcelku rychle usoudit příslušnou ekonomickou třídu, ale také může jít i o výrazné rozdíly jako je barva pleti, nebo pohlaví. To ovšem z daleka není konec, neboť člověk právě pro svou hluboce komplikovanou sociální síť patří do možná i desítek sociálních skupin, skrze které si vytváří vztahy s ostatními lidmi a skupinami.⁶¹

A právě tyto tvořené vztahy poté silně ovlivňují jedincovu reakci na nově vzniklou situaci – pokud s ní mají co dočinění.

K tomuto tématu jsou zdokumentovány experimenty, ale také i přímé historické události vysokých významů, při kterých i slabá spojitost účinkujících vede k odlišným výsledkům v jejich (ne)spolupráci.

Příkladem nám může být například vraždění a znásilňování ve Rwandě, které popisují v kapitole 1.2.3 nebo i v každodenním životě. Takovým nejjednodušším příkladem by mohl být fotbalový zápas dvou klubů, kde jeden klub zastává barvy červené, zatímco druhý barvy modré. Nikdo, kdo je ponořený do aktuálního prožitku podporování svého červeného týmu společně se svými kolegy nebude pociťovat potřebu pomoci jedinci modrého klubu při jeho klopítnutí na zem, zatímco jeho modří soukmenovci to budou považovat za jakousi nutnost a samozřejmost. To je ovšem naprosto banální příklad, jenomže se dá velice snadno přenést do podoby mnohem hrozivější, zahrnující situace, ve kterých jde o život, ale ve kterých stále budou silně platit pravidla příslušnosti a fungujících zvyků a tradic s ní spojených.⁶²

---

⁶¹ ZIMBARDO, Philip G. Luciferův efekt: Jak se z dobrých lidí stávají lidé zlí. Praha: Academia, 2014, 625s. ISBN 978-80-200-2346-9, str. 357-360

⁶² Také Str. 357-360

3 Potlačení efektu přihlížejícího

V této kapitole se budu věnovat vlivům, aspektům a také způsobům učení se, které ve finále pomáhají člověku nepropadat pod námi zmíněný efekt. Tyto složky se následně pokusím vnořit do jakéhosi konceptu, který by měl nastiňovat možný „boj“ s tímto efektem a to v celospolečenském měřítku. Ve finále tedy hodlám podat jakousi vizi, která se bude zakládat na faktických zjištěních z oborů psychologie, sociologie a dalších, ale kterou v žádném případě nehodlám pokládat za nutně funkční, přesnou, nebo morálně správnou.

3.1 Individuální a kolektivní možnosti

Pod individuálními možnostmi si prosím představme praktiky a způsoby jednání, které může jedinec, uvědomělí si své potřeby méně podléhat efektu přihlížejícího, provádět v běžném životě a které konkrétním způsobem napomáhají k jeho co možná největšímu potlačení.

3.1.1 Komunikace

Jednou z činností, které se člověk ve většině sociálních situacích nevyhne a která je právě i experimenty, které jsem vypsál v druhé kapitole nějakým způsobem zakázána, nebo jinak pokřivena, je komunikace.

Na komunikaci v zásadě není nic těžkého, jelikož může probíhat hned několika způsoby najednou. Nám ovšem postačí pracovat pouze s rozdělením verbální a neverbální komunikace, kdy lze oběma způsoby v nečekané situaci získat pozornost dalšího člověka, nebo se například ujistit, zda danou situaci vidí i další (lidé) stejně naléhavě jako já a měl bych tedy zakročit.

Pokud si představíme situaci, kdy se nalézáme v prostředí veřejného prostoru, například parku, venku je několik stupňů pod nulou a před námi vidíme bezvládně posedávat člověka na lavičce, zjevně ne při vědomí a ne příliš teple oblečeného, může být právě komunikace klíčem k našemu činu. A teď samozřejmě nemyslím komunikaci s danou osobou, která může potřebovat pomoc, jelikož již to je činem pokoření efektu přihlížejícího, nýbrž komunikaci s okolními lidmi, kteří jsou na blízku a pomocí kterých se můžeme vzájemně přesvědčit k zakročení.

V takové situaci může být právě i komunikace s cizími lidmi na podobné, ně-li i vyšší úrovni obtížnosti pro nás takovou komunikaci započít. Je proto velmi vhodné, mít v podobných situacích vedle sebe nějaké lidi, které osobně znám, například kamaráda, nebo někoho z rodiny, ke kterým mohu otevřeně promlouvat, bez přítomnosti bariéry, která se objevuje při snaze navázat konverzaci s někým novým, cizím.

Pokud ovšem v popsané situaci žádného přítele tzv. při ruce nemáme, může nás popostrčit k pomoci člověku na lavičce právě někdo další v situaci přítomný. V takovýchto situacích, je totiž velice pravděpodobné, že ji další osoba přihlížející vnímá podobně naléhavě jako my sami, nicméně ji, ať už konformita, nebo chybějící zodpovědnost za člověka na lavičce, nabádá spíše se do situace přímo nezapojoovat a tedy nepomoci.

Takovým zákrokem, jako je začátek konverzace s touto situací se „straní“ osobou, v ní nejenom že narušíme konformitu, které se například nechce vzdát, ale také ji v podstatě nabídneme rozdělení odpovědnosti za nepříjemnou situaci, která se může stát ve snaze pomoci člověku na lavičce (například může reagovat agresivně) a tak bude snazší ji přesvědčit.

Další výhodou takto započaté verbální komunikace, je i fakt, že zapůsobí nejenom na další osobu, která nám může pomoci při řešení nastalé situace, ale že zapůsobí také na nás samotné, což je i hlavním důvodem, proč tento přístup k dalším lidem chceme podněcovat. Všechny výhody, které jsem vyjmenoval ve vztahu k cizímu člověku, se totiž automaticky dostávají i k nám a je poté tedy i snazší pro nás zakročit.

Jedním z důležitých aspektů již takto započaté komunikace je schopnost ujmout se „vedení“ a tedy přerozdělení úkonů přítomným osobám, nebo právě podřízení se takto vedoucímu jedinci. V naléhavých situacích, kde je přítomno více osob, je tento aspekt nezbytným k dosažení úspěšného a hlavně efektivního řešení situace. Dobrým příkladem nám mohou být záchranné složky jako jsou hasiči, lékaři, policisté. Členové těchto složek po příjezdu k naléhavé situaci vyžadující pomoc si již nemusí budovat žádnou autoritu, jelikož ji mají danou jak zákony, tak ale i obecným pojetím těchto složek ve společnosti. Asi nikoho by nenapadlo neuposlechnout lékaře a tak zpochybňovat jeho autoritu při záchraně něčího života. Lékař je totiž v danou chvíli nejpovolanějším člověkem (má k tomu potřebné schopnosti a znalosti), který může situaci pevně a hlavně správně řídit. Totéž se již nedá říci o běžném

kolemjdocím, nicméně i přes nedostatek zkušeností a schopností, můžeme právě my být těmi, kdo tyto lidi s alespoň dostatečnou znalostí jsou schopni zorganizovat a nastolit tak co možná největší efektivitu ve snaze pomoci.

3.1.2 Regrese dne

Dalším vhodným nástrojem, jak zvítězit nad efektem přihlížejícího, může být praktika procházení si uplynulého dne ve své hlavě, někde v klidu domova, kdy už nemáme nic na práci a nepůsobí na nás negativní vlivy prostředí. Pokud se podíváme na rozhovory s účastníky experimentů, které jsem v předchozích kapitolách zmínil, můžeme si povšimnout jednoho společného rysu, kterým je zpětné uvědomění si situace a schopnost na ni nahlížet jinak – lépe.

Tímto způsobem si může člověk zpětně uvědomit situace, do kterých se během svého dne dostal a ve kterých zvažoval možnosti zákroku, ale některý z okolních vlivů tyto úvahy potlačil.

Zde je ovšem vysoké riziko toho, že bude člověk své činy zpětně omlouvat a bude tak docházet přesně k opačnému efektu, nežli kterého jsme chtěli docílit a tedy k utvrzení se správností svého řešení proběhlé situace. Této věci je dobré se konstantně vyvarovat a mít ji tedy vždy na vědomí, právě tak, abychom utvářeli jakousi půdu v našem myšlení, která dá v budoucnu za pravdu spíše hlasu, přesvědčujícímu nás v nečekané situaci, nějakým způsobem zakročít.

Takováto zpětná a upřímná analýza našeho dne, může mít nejenom kladný efekt ve smyslu prevence nastolení efektu přihlížejícího v budoucích situacích našeho života, ale také ve spoustě dalších vedlejších efektů, jako je nárůst sebevědomí. Ovšem stále je zde i hrozba opačného efektu a tak je důležité mít jej na mysli.

3.1.3 Hrdinství

Hrdina jako osamělá postava, často vystupující ve filmových ztvárněních, je téměř vždy obklopena skupinou dalších lidí, kteří jsou v naléhavé situaci, vyžadující jejich pomoc, schopni fungovat jako jeden muž. Pokud se podíváme zpátky do minulosti, například na druhou světovou válku, zjistíme, že například pomoc vynakládaná obyvatelům příslušícím

k židovskému vyznání, by nebyla providitelná právě bez koordinované spolupráce skupiny lidí. Tyto „teams“ lidí byly z drtivé většiny seskupeny svou vlastní iniciativou a nasazovali pro svou práci vlastní životy. Tato uskupení můžeme vidět i v přítomnosti a to například na dobrovolných hasičích, kteří mnohdy bývají těmi prvními u tragických nehod a jiných nebezpečných situací, kde dokáží pomoci. Takto se v podstatě přímo vystavují nebezpečí plynoucímu z veřejně prospěšné služby a to v závoji anonymity a tedy i proslulosti, jelikož práci odvádí v teamu lidí a je tedy velice těžké a zřídka kdy možné učinit něco ještě o něco hrdinštějšího, nežli skutky vykonávané touto skupinou.⁶³

Schopnost hrdinství je velice zajímavou a ještě mnohem více důležitou složkou doprovázející člověka k uskutečnění činu. Lidé obvykle o hrdinech přemýšlí, jako o neobyčejných členech společnosti. Hrdinou je pro ně člověk, který je plný rozmanitých ctností a právě díky jim je schopen konat. Už jenom tato slova mohou ve většinové populaci vyvolat pocit, že oni sami hrdiny nejsou, jelikož je hrdinou nikdy nikdo nenazýval a tudíž se od nich takové hrdinské chování ani neočekává.⁶⁴

Existuje tak spousta důvodů, proč v sobě nakonec svého vlastního hrdinu a tedy schopnost a chuť se hrdinsky zachovat, takový člověk nakonec potlačí. Ostatně k potlačení takového jednání, dle mých domněnek dochází již v útlém věku, alespoň pokud se bavíme o západní civilizaci. O systémových změnách budu ovšem hovořit až v nadcházející kapitole.

Na co se ovšem často zapomíná, jsou tisíce hrdinských činů, prováděných každý den, na různých částech naší planety a hlavně různými, obyčejnými lidmi. Tento pohled na hrdinství, je důležitým právě v tom smyslu, že do něho ve své podstatě spadá každý jedinec na této planetě. Konec konců, každý jsme pro někoho byli, nebo jsme hrdinou, i když naším hrdinským činem mohlo být pouhé slovní zastání se cizinky v hádce s prodejcem jablek na místním trhu. I to může být považováno za projev hrdinství a i to nám může pomoci k tomu, stát se třeba jen o trochu větším hrdinou i příště, s jinými lidmi a jiné situaci.⁶⁵

---

⁶³ ZIMBARDO, Philip G. Luciferův efekt: Jak se z dobrých lidí stávají lidé zlí. Praha: Academia, 2014, 625s. ISBN 978-80-200-2346-9, str. 558-559

⁶⁴ ZIMBARDO, Philip G. Luciferův efekt: Jak se z dobrých lidí stávají lidé zlí. Praha: Academia, 2014, 625s. ISBN 978-80-200-2346-9, str. 53

⁶⁵ ZIMBARDO, Philip G. Luciferův efekt: Jak se z dobrých lidí stávají lidé zlí. Praha: Academia, 2014, 625s. ISBN 978-80-200-2346-9, str. 53

Tím jsem tedy již nakouzl způsob utváření hrdinství v nás. Je jím tak schopnost se co nejvíce odprostit od situačních vlivů právě jejich uvědoměním a jakousi vírou v sebe sama, která nám dodá uvědomění si naší obyčejné schopnosti konat neobyčejné činy.

3.1.4 Nahlížení na všednost a rutinu

Člověk dělá spoustu věcí ve svém životě automaticky a tato „automaticnost“ je mu dozajista v mnohých případech příjemná, jelikož vylučuje potřebu nad vším opakovaně přemýšlet. To tedy vede k efektivnější práci v daném horizontu činností a také možnosti multitaskingu. Krásným příkladem toho je řízení automobilu (řazení, rozjíždění se atp.). Ovšem všednost a rutina může mít i opačný, negativní efekt. Pro ujasnění uvedu opět příklad poněkud radikálnější formy, nicméně k mé práci vhodný.

Podívejme se na příklad soudu Adolfa Eichmanna, který byl po druhé světové válce obžalován za zločiny proti lidskosti, jelikož pomáhal organizovat genocidu židů v Evropě a kterého podrobně pozorovala H. Arendtová. Arendtová ve své knize publikuje myšlenku, že na tyto osoby, jako je A. Eichmann, by se nemělo pohlížet, jako na nějaké vyjímky z řad lidské společnosti, monstra a psychologicky narušené jedince. Podle ní by se měli tito lidé odhalovat právě ve své naprosté všednosti, kde zapadají do naprosto nejběžnější skupiny obyvatel. Eichmann byl studován několika psychology a všichni jej konstatovali za normálního, nijak negativně nevybočujícího z řady, ba naopak se mnohým zdál jako příkladný muž a otec.⁶⁶

Zajímavé je právě to, jakým způsobem Eichmann argumentoval ve svou nevinu, kdy si byl naprosto jistý v tom, že on není zlým člověkem a že pouze plnil jemu zadané rozkazy. Důvodem proč by mohl mít špatné svědomí by pro něho bylo právě nesplnění jemu zadaných rozkazů, na kterých závisela jeho práce a tedy i budoucnost jeho a jeho rodiny.⁶⁷

Na tomto příkladě jsme mohli nádherně vidět, jak důležitou, je v lidském životě dovednost nahlížet své každodenní rutinní úkony. Pokud by tohoto byl Eichmann schopen, jsem přesvědčen, stejně tak jako spousta dalších psychologů zkoumajících hrůzy druhé světové

---

⁶⁶ H. Arendt, *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil*, upravené a rozšířené vydání (New York: Penguin, 1944 [1963]), s. 24-26

⁶⁷ H. Arendt, *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil*, upravené a rozšířené vydání (New York: Penguin, 1944 [1963]), s. 276

války, že by takovou práci vykonávat nedokázal a při nejmenším by se z ní alespoň pokoušel vyvázat.⁶⁸

3.1.5 Věřit svým vlastním instinktům

Pokud člověk jedná podle svých vlastních uvážení a nepodléhá tak v takové míře tlakům sociálním, je více nežli pravděpodobné, že právě tak nebude podléhat ani efektu přihlížejícího. To samozřejmě hraničí s až rebelským chováním a pravděpodobně i častým konfliktům v různých institucích. Právě i z tohoto důvodu může být důvěra a tedy i praktikování svých vlastních pohnutek v naší společnosti až život zničující, ale ve většině případů pouze znesnadňující. To nám ovšem pouze říká, že v některých situacích by jsme se měli zachovat podle toho, jak se na nás mohou dívat ostatní a co je pro ně naší optimální reakci v nastavené situaci. Pokud ale nejsme v situaci, ve které nám nutně jde o přízeň přítomných, měli by jsme jejich usuzování nad naším chováním dát poněkud bokem. Tím nemám na mysli začít se v tramvaji chovat jako zvíře a rozbít veřejný majetek, ale spíše naslouchat svým vlastním pocitům a domněnkám, které se nám mohou v takto veřejných sociálních situacích objevovat v hlavě a kterým dávají stopku aspekty jako je právě konformita a bezpečí anonymity.⁶⁹

Až vás tedy příště na ulici pozastaví myšlenka „*neměl/a bych se toho pána zeptat, zda nepotřebuje pomoc?*“, naslouchejte jí a zeptejte se.

3.1.6 Umění pochybovat

Tato lidská schopnost dokáže mít neuvěřitelnou sílu a to jak v pozitivním rámci, tak ale i v tom negativním. Nás ovšem bude zajímat spíše ta pozitivní a to jest právě umění pochybovat nad svým rozhodnutím a posléze svou chybu přiznat za účelem nápravy a poučení se.

Rád bych tuto schopnost poukázal na příkladu Oprah a jejího pochybení v roce 2006, které je ukázkové právě proto, že z počátku si Oprah svou chybu přiznat nechtěla a bránila se typickými výmluvami, které používá každý z nás.⁷⁰

---

⁶⁸ ZIMBARDO, Philip G. Luciferův efekt: Jak se z dobrých lidí stávají lidé zlí. Praha: Academia, 2014, 625s. ISBN 978-80-200-2346-9, str. 561

⁶⁹ MIKŠÍK, Oldřich. Hromadné psychické jevy: (psychologie hromadného chování). Praha: Karolinum, 2005, 269 s. ISBN 80-246-0930-4. str. 127-135

⁷⁰ AVRIS, Carol a Elliot ARONSON. Chyby se staly (ale ne mou vinou): proč omlouváme svoje hloupé názory,

Tato slavná moderátorka věnovala celou epizodu své show propagaci knihy *Milion malých střípků* autora Jamese Freye, ve které měl popisovat svou minulost, ve které měl být závislý na drogách a postupem času se z této závislosti i dostat. Kniha tak měla mít obrovský emoční zásah ve smyslu podpory a pomoci lidem v podobné životní situaci a díky propagaci samotné Oprah se jí prodalo na miliony výtisků. To by nebylo nic zvláštního a špatného, kdyby se ovšem nedostal do veřejného povědomí článek serveru *The Smoking Gun*, který dokládal neautenticitu Jamesova příběhu a tedy jasně ukazoval, že značná část příběhu byla smyšlená, zatímco zbytek podlehl silnému přikrášení. To vyvolalo v Oprah disonanci a tedy i bod, ve kterém se musí rozhodnout, zda stát dále za svým prohlášením o knize, jejím zvelebováním a tedy i potíráním negativních komentářů k ní a nebo akceptovat svůj omyl, ukázat se jako napálená dáma nějakým pisálkem a vysypat si tak popel na hlavu.⁷¹

Nakonec se Oprah rozhodla tak, jak by se s vysokou pravděpodobností rozhodla většina populace v obdobné situaci – tedy postavit se za své předchozí rozhodnutí a knihu dále podporovat, omlouvat a všechny negativa házet za hlavu. Vyjadřovala se k ní, jako ke knize, která ji i přese svoji smyšlenost silně emočně zasáhla a že stejně tak i miliony dalších čtenářů. To nějakou dobu ještě pokračovalo, než snad sama změnila názor, nebo ji k tomu přesvědčili její producenti, podle kterých jí to mohlo uštědřit mediální ránu, že se musí za své předchozí chyby omluvit a postavit se jim čelem. S tím samozřejmě souviselo i uvedení nového (tentokrát opravdového) názoru na knihu a podfuk, který na ni byl jejím autorem připraven. Autora přiměla ve své show přiznat, že všem lhal, když svou knihu vydával za memoáry a poděkovala všem, kteří ji tehdy napadaly za její držení se původního statutu o dobrém jménu knihy a nedůležitosti pozadí jejího vzniku.⁷²

Chtěl bych uvést na pravou míru z jakého důvodu jsem uvedl tento příklad, jelikož se domnívám, že jeho zpráva vzhledem k efektu přihlížejícího nemusí být zprvu jasná. Schopnost pochybovat o svých předchozích rozhodnutích a posléze i uznat chybu a postavit se jejím důsledkům čelem, je dle mého názoru nepochybně důležitou i při realizaci prevence efektu přihlížejícího. Zjednodušeně řečeno: člověk, který není schopen ohlédnout se zpátky a přehodnotit své postoje a chování v situacích, ve kterých se do efektu přihlížejícího dostal,

---

chybná rozhodnutí a špatné skutky. Praha: Dokořán, 2012, 284 s. ISBN 978-80-7363-366-0. Str. 219

⁷¹ AVRIS, Carol a Elliot ARONSON. Chyby se staly (ale ne mou vinou): proč omlouváme svoje hloupé názory, chybná rozhodnutí a špatné skutky. Praha: Dokořán, 2012, 284 s. ISBN 978-80-7363-366-0. Str. 219-220

⁷² AVRIS, Carol a Elliot ARONSON. Chyby se staly (ale ne mou vinou): proč omlouváme svoje hloupé názory, chybná rozhodnutí a špatné skutky. Praha: Dokořán, 2012, 284 s. ISBN 978-80-7363-366-0. Str. 220-221

bude svými předchozími zkušenostmi a tedy i rozhodnutími v nich ovlivněn i v situacích budoucích a bude tedy náchylnější efektu znovu podlehnout a tedy nepomoci.

3.2 Systémové změny

Mezi systémové změny budu řadit vše, čemu se nějakým způsobem podřizuje chod společnosti. Tedy zákony, organizace, sociální skupiny, zvyky atp. které ovlivňují jedincovo vnímání konkrétní situace vytvářením tlaku pro vyvolání jednoho konkrétního, nebo skupiny chování a tak tlumení výskytu chování dalšího - právě v mnoha případech k potlačení efektu přihlížejícího důležitého jednání.

Navzdory mé snaze vyhledat odborné zdroje, které by se problémem systémových změn ve vztahu k efektu přihlížejícího zabírali a nespádají pod práce autorů, které v mé práci již zmiňuji, se mi žádnou takovou publikaci nalézt nepodařilo. Existuje spousta studií ohledně šikany, které tomu jsou nejbližší, nicméně stále nesplňují kritérium zahrnutelnosti na širokou veřejnost, které se zde pokusím nastínit z již mnou nastudovaných a výše uveřejněných a popsaných experimentů, výzkumů a dalších studií. Proto bych chtěl silně zdůraznit, že tato kapitola je tvořena převážně mými vlastními úvahami na základě již popsaných faktických výsledků v této oblasti a také myšlenkami dr. Zimbarda z jeho knih, přednášek a rozhovorů, které budou k nalezení v použitých zdrojích.

3.2.1 Život ve městech a vesnicích

Prvně bych rád alespoň lehce nastínil specifikum rozdílu u termínů, které budu v této kapitole používat hojně. Jsou jimi „město“ které bude znamenat obydlenu plochu s alespoň 300000 obyvatel a více, poté pojem „vesnice“ která bude zahrnovat rozmezí mezi 1000 až 10000 obyvatel a na závěr pojem „maloměsto“ který budu používat pouze jako doplněk a který popisuje jakýsi průměr mezi předchozími dvěma pojmy. Důvodem pro takovéto rozdělení těchto pojmů, které u nás v ČR mají naprosto jiná početní kritéria mi je fakt, že výzkumy, které mi slouží jako data pro tuto kapitolu byly provedeny na městských částech s právě značně vyšším počtem obyvatel a bylo by tedy zavádějící používat termín „město“ například pro mé rodné Třebechovice pod Orebem. Zároveň jsem ale chtěl zůstat blízko prostředí které znám a měst která jsem navštívil a tedy mám s těmito faktory které budu popisovat i osobní zkušenost, která se mi jeví jako podstatnou při schopnosti porozumění datům a tedy i následného, co možná nejpřesnějšího výkladu.

Život ve městech s sebou přináší mnoho rozdílných aspektů, z nichž pro mou práci nejdůležitějším je aspekt anonymity. Anonymita je ve městech přítomna hned z několika důvodů, z nichž nejpodstatnějším je rozhodně počet obyvatel. Pro potvrzení této premisy stačí připomenout experimenty, které zmiňuji v kapitole 1.3. a které s anonymitou silně pracují. Počet obyvatel silně reflektuje počet interakcí, které se jedinci za daný den v běžném dni jeho života nabízejí a o které s rostoucím počtem přestává jevit zájem a začíná je ignorovat, nebo se jim vyhýbat. Člověk má jednoduše určitý čas, který je ochotný věnovat interakcím s ostatními lidmi a tím pádem se s nimi i sblížit. Ovšem tento čas je limitovaný a s počtem narůstajících možností interakce s ostatními je jedinec nakonec donucen se od většiny z nich záměrně odstříhnout. To ovšem nepřekračují vesnice, jelikož na nich není přítomno takové množství obyvatel, které by svými interakcemi tyto limity překračovalo.⁷³

Dalším důležitým aspektem pro život ve městě je vnímání jeho prostředí, resp. to jakým způsobem na nás město působí a jaký z něj tedy máme celkový dojem a to převážně v oblasti bezpečí. To se stává velkým problémem měst, jelikož je jejich renomé velice snadno bombardováno negativními zprávami, které zapříčiňují události a lidé v okolí. Je to vlastně jakási iluze, která takto ničí pověst městům a tedy i nepřímo vyzdvihuje vesnice. Na toto téma byla provedena nepublikovaná studie výzkumníků z The City University of New York⁷⁴, která spočívala ve snaze 4 studentů získat povolení ke vstupu do domu úplných cizinců a to právě jak v městské části New Yorku, tak v okolních vesnicích. Studenti měli zaklepat na dveře a vysvětlit domácím, že hledají byt jejich kamaráda v jejich blízkosti a že si potřebují zavolat. Zajímavé bylo už jenom to, že kolem 75% pokusů o vstup do domu ve městech bylo nutno zařizovat skrze zavřené dveře, zatímco na vesnicích stejné procento dveře otevřelo a bavilo se se studenty tváří v tvář. Nicméně studie dopadla jednoznačně ve prospěch vesnických částí, kde bylo studentům umožněno v průměru vstoupit 2x častěji nežli v městské části, přičemž bylo každým studentem učiněno 100 pokusů ve městě a 60 na vesnicích. Drobnou zajímavostí, dle mého názoru také podporující důležitost faktoru bezpečí, je, že ženám byl vstup umožněn v obou případech častěji, nežli mužům.⁷⁵

---

⁷³ The individual in a social world: Essays and Experiments. United States of America: Alexandra Milgram, 1992. ISBN 0-07-041936-1. str. 10-14

⁷⁴ The individual in a social world: Essays and Experiments. United States of America: Alexandra Milgram, 1992. ISBN 0-07-041936-1. str. 15

⁷⁵ The individual in a social world: Essays and Experiments. United States of America: Alexandra Milgram, 1992. ISBN 0-07-041936-1. str. 15-16

V těchto případech jsou nesporným faktorem pro pojetí místa, ve kterém žijí informace. Pokud pomineme informace, které dostáváme skrze svou vlastní zkušenost a také informace zprostředkované od naší rodiny a známých, zůstává nám stále velký kus koláče, jehož místo zabírají média. A tato média jsou právě kamenem úrazu života ve městech, jelikož informují o katastrofických zprávách, které se už jenom s ohledem na statistickou pravděpodobnost odehrávají v drtivé většině ve městech a zahrnují prostředky a situace typické pro městské části. Tyto zprávy a jejich dopad by se dali jednoduše pojmenovat na fenoménu strachu z létání (pádu letadla) oproti jízdě autem. Statistiky říkají, že minulý rok zahynulo v letadlech něco málo přes 500 osob, což dělá 1 pád letadla na 3 miliony letů⁷⁶. U automobilů je to ovšem úplně jiné číslo, kdy u celkového počtu lidských umrtí zahrnují automobilové nehody kolem 2.2% a denně na jejich následek zemře na 1000 lidí.⁷⁷ Přesto lidé stále shledávají cestu automobilem bezpečnější a to především díky vlivu médií, ve kterých se nehody letadel ukazují v podobné míře jako ty automobilové, nicméně s fatálnějšími následky.

To vše opět nahrává velkému vlivu prostředí, ve kterém člověk tráví většinu svého života. Stejně tak jako vychází z experimentu dr. Zimbarda, který popisují v kapitole 1.3.3 a který se také odehrává v nelaboratorních podmínkách, tak ale i jeho Věžeňského experimentu v kapitole 1.3.5.

3.2.2 Proměna veřejných míst

Opět bychom se museli vracet k předchozím kapitolám mé práce, pokud by jsme se chtěli ujistit, zda mají veřejná místa svůj podíl na vzniku efektu přihlížejícího, přičemž odpovědí by nám jednoznačně bylo ANO. Proto bych se nyní rád zaobíral možností, jak tato místa pozměnit ku prospěchu a tedy nenapomáhání vzniku efektu přihlížejícího.

Hlavním aspektem veřejných míst, který se mi jeví jakožto nejsnáze pozměnitelný a zároveň by dle mnou shromážděných dat měl mít vysokou hodnotu účinnosti je nevšednost. Pokud se nastěhujeme do panelového domu, kde budou každé dveře na chlup stejné s navíc nevýraznou barvou, která by na ně alespoň malinko upozorňovala, pravděpodobně nebudeme mít takový

---

⁷⁶ , Reuters. Plane crash deaths jump sharply in 2018 – but fatalities 'still rare'. The Guardian [online]. 2019, Wed 2 Jan 2019, , 1 [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2019/jan/02/plane-crash-deaths-jump-sharply-in-2018-but-fatalities-still-rare>

⁷⁷ ROAD SAFETY FACTS. Association for safe international road travel [online]. 2018, , 1 [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <https://www.asirt.org/safe-travel/road-safety-facts/>

zájem se s obyvateli seznámit, jako kdyby byly dveře odlišné a my bychom již z nich mohli vycítit jakousi individualitu jejich obyvatel.

3.2.3 Celospolečenské klima

Důležitým je i nastolení celkového celospolečenského klimatu kde je pomoc ostatním lidem považována za šlechetnou a přínosnou, nikoliv za riskantní práci navíc s nejistou návratností vynaložených zdrojů.

Jak jsme se mohli přesvědčit již u příkladu Zimbardových opuštěných aut v Palo Alto, má prostředí ve kterém člověk žije vysoký vliv na jeho další chování vzhledem k ostatním lidem. Jde především o pocit bezpečí které následně utváří půdu pro společenské klima nakloněné k až altruistickým činům a vzájemné pomoci mezi jejími obyvateli.⁷⁸

K zjištěním tomuto nasvědčujícím se došlo například ve studii zabývající se prací sester a jejich morálním úsudkům ve vztazích na pracovišti, kde bylo zjištěno že veškeré sestry narozené mimo Spojené státy americké měly naprosto jiná zdůvodnění ke svým činům nežli sestry narozené uvnitř.⁷⁹

---

⁷⁸ ZIMBARDO, Philip G. Luciferův efekt: Jak se z dobrých lidí stávají lidé zlí. Praha: Academia, 2014, 625s. ISBN 978-80-200-2346-9, str. 52-53

⁷⁹ NOKES, Kathleen. The relationship between moral reasoning, the relationship dimension of the social climate of the work environment, and perception of realistic moral behavior among registered professional nurses. [online]. 2019 [cit. 15-4-2019]. PhD Thesis. Dostupné z: https://sigma.nursingrepository.org/bitstream/handle/10755/17011/Nokes_1.pdf?sequence=4

4 Intervence

Pokud má člověk zasáhnout v případě nebezpečné situace, musí nejprve podniknout sérii rozhodnutí. Problémem ovšem je, že pouze jedna cesta z mnoha těchto sérií jej dovede k cíli, jímž je do situace zasáhnout. Zvažme tedy kognitivní a behaviorální procesy, které člověk v takovéto situaci zvažuje. Co je tím, co jednotlivec zvažuje a o čem se musí rozhodnout předtím, než se rozhodne zasáhnout? Tyto informace jsem již nastínil v předchozích kapitolách, nicméně mi přijde vhodné vytvořit z nich na modelové situaci konečný celek a převést tak, alespoň abstraktně, teorii do praxe.

Právě o tom by měla být tato kapitola.

4.1 Modelová situace

Řekněme, že se právě nacházíme v situaci vyžadující intervenci. Muže ve středním věku kráčejícího po ulici z ničeho nic zasáhne zástava srdce. Pomalu se zastaví, chytá se za hrudník a dopotácí se k nejbližší zdi budovy, kde se pomalu svalí do posedu opírajíc se o zed'. Jaká je šance, že se kolemjdoucí zastaví a přispěchají na pomoc? Nejdříve si musí takový člověk vůbec všimnout, že se taková událost kolem něj děje. Zde přichází ve prospěch například nahlížení na všednost a rutinu, které popisují v kapitole 3.1.4. Už tato část je poměrně těžká na realizaci, jelikož událost trpícího muže musí v kolemjdoucím zaujmout dostatečně velký zájem, tak aby se pro něj stala důležitějším nežli obrazovka mobilního telefonu, nebo hezká dívka jdoucí naproti. Jednoduše musí dojít k narušení jakési bezpečné, nic netušící a o příliš mnoho se nezajímající se bubliny kolemjdoucího.⁸⁰

Jakmile si je kolemjdoucí vědom ojedinelé situace dějící se v jeho blízkosti, je nezbytné, aby ji dokázal správně analyzovat a vyvodit si tak možné následky. Konkrétně by měl dojít k závěru, že zde není něco v pořádku, že tato situace není jednou z těch o kterou se nemusí zajímat. To je jakýmsi druhým záchytným bodem, kdy si může kolemjdoucí říci něco ve smyslu "ten muž je jenom opilý" a oddalovat se tak nutností zasáhnout. Tady se dozajista

---

⁸⁰ American Scientist: BYSTANDER "APATHY" [online]. Sigma Xi, The Scientific Research Honor Society, 1969, léto 1969(57) [cit. 2019-04-04]. ISSN 00030996. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/27828530?read-now=1&seq=5#page_scan_tab_contents Str. 247

podepíše důvěra ve své vlastní instinkty, kterou jsem popsal v kapitole 3.1.5 a která by měla kolemjdoucího v hlavě odprostit od výmluv a uznat situaci za zasažení hodnou. Pokud tedy člověk uzná situaci za zasažení hodnou, automaticky by u něj mělo dojít k jakési myšlence povinnosti zasáhnout a převzít tak za situaci zodpovědnost.⁸¹

Jakmile jednotlivec překoná i tuto bariéru a rozhodne se tak zasáhnout, musí přijít další krok a tím je způsob jakým je vůbec schopný pomoci. Měl by k sedícímu okamžitě přiběhnout a pomoci mu dýchat? Nebo bude snad lepší obeznámit o situaci okolí, zavolat doktora etc.? Samozřejmě si ještě musí promyslet jakým konkrétním způsobem svou myšlenku implementuje do situace: ví jak dát první pomoc? Zná číslo na záchranou službu? Je někdo kolem?⁸²

Po všech těchto myšlenkových pochodech je teprve nyní kolemjdoucí připraven převzít zodpovědnost a konat.

Tento model je samozřejmě velice racionální a není pochyb, že většina lidí by tímto postupem neprocházela minimálně stejným způsobem, jak jsem nastínil. Mnoho lidí může tyto kroky promýšlet jinak, nebo zároveň a stejně tak díky dalšímu a dalšímu postupu sejít z cesty pomoci k nečinnosti a to ať už z jakéhokoliv důvodu. Sejití z cesty pomoci napomáhá především fakt, že rozhodnutí nezasáhnout zahrnuje mnohem menší riziko v podobě případných následků v této konkrétní situaci. Vše, co může kolemjdoucí získat z intervence je pocit hrdosti, zatímco při neúspěchu může vypadat jako hlupák, být slovně a nebo i fyzicky napaden a může dojít i k domněnce, že jej tak uvidí i ostatní přítomní. Tím že kolemjdoucí nezasáhne a bude si dále hledět svého neztratí vůbec nic, možná až na kousek vlastní sebedůvěry.⁸³

Nakonec tedy intervence vyžaduje volbu jednotného souboru akcí v zmeti možností a nejasných následků. K selhání intervenovat tak může dojít ve smyslu nepovšimnutí si události, špatné analýze její nebezpečnosti, nedostavení se pocitu odpovědnosti za ní nebo

---

⁸¹ Také Str. 247

⁸² American Scientist: BYSTANDER "APATHY" [online]. Sigma Xi, The Scientific Research Honor Society, 1969, léto 1969(57) [cit. 2019-04-04]. ISSN 00030996. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/27828530?read-now=1&seq=5#page_scan_tab_contents Str. 247-248

⁸³ Také Str. 248

jeho vyhnutí se mu, nebo nedostatečné schopnosti a vědomostem člověku pomoci.⁸⁴

4.2 Modelová situace s vlivem skupiny

Spousta situací, které na svém konci vyžadují zásah se z počátku jeví jako nejasná, jako situace, která takovou pomoc nevyžaduje a vyřeší se „sama“. Například taková pouliční hádka se může velmi snadno zvrtnout do fyzického konfliktu, ale stejně tak může zůstat pouze u slov a postupného vyšumění. Kouř vycházející z blízké budovy může být znakem požáru, nebo se hned na druhé straně střechy nachází komín. Předtím než člověk začne konat a zasahovat tak do vzniklé situace, musí nejdříve jasně usoudit, že jde o situaci neobyčejnou a vyžadující konkrétní, ale hlavně jeho vlastní zásah. To samo o sobě již vyžaduje spoustu rozličných procesů analýzy, zkušeností a v neposlední řadě také odvahy.⁸⁵

Ve smyslu akcí a jednotlivých scénářů které bude takový jednatel promýšlet se jednoznačně promítne vliv ostatních lidí v jeho blízkosti. Takový jedinec bude poměrně silně ovlivněn rozhodnutími, které učiní ostatní. Pokud budou všichni ostatní ulicí procházet, kouři nevěnovat pozornost a brát je tedy za událost nedůležitou a tak nevyžadující jejich jakoukoli intervenci, bude tento fakt našeho jednatelce velmi silně ovlivňovat a to směrem na stranu nezasáhnutí. Jednatelce tak začne pochybovat o své percepci a zdravém úsudku a pravděpodobně se přikloní k názoru většiny. Úsudek směřující k názoru, že většina považuje situaci za nedůležitou si může jednatelce vytvořit nejenom na základě komunikace s ostatními, ale především na jejich neverbálním vystupování. Člověk jdoucí s rukama v kapse rozhodně nevyvolává dojem, že by pro něj byla probíhající situace jakýmkoliv zdrojem neklidu a tedy ji zcela určitě nepovažuje za nijak důležitou, natož život ohrožující. Neverbální stránka je v těchto chvílích velice důležitou, jelikož právě ona je jakousi první pomyslnou zdí, kterou musí jedinec překonat, aby začal s druhým komunikovat s očekáváním, že u druhého najde porozumění a shodu v náhledu na dění kolem sebe.⁸⁶

Na závěr této kapitoly je také důležité říci, že proces může působit i opačně a to způsobem kdy větší počet lidí kolem přesvědčí jednatelce k správnému jednání, kterého by se jinak

---

⁸⁴ American Scientist: BYSTANDER "APATHY" [online]. Sigma Xi, The Scientific Research Honor Society, 1969, léto 1969(57) [cit. 2019-04-04]. ISSN 00030996. Dostupné z:

https://www.jstor.org/stable/27828530?read-now=1&seq=5#page_scan_tab_contents Str. 248

⁸⁵ Také, Str. 248

⁸⁶ Také, Str. 248-249

jedinec nedopustil jelikož špatně vyhodnotil situaci. To jest nesporně jednou z mnoha výhod přítomnosti dalších osob v blízkosti a tedy i pro společnost výhodným sociálním tlakem.⁸⁷

---

⁸⁷ American Scientist: BYSTANDER "APATHY" [online]. Sigma Xi, The Scientific Research Honor Society, 1969, léto 1969(57) [cit. 2019-04-04]. ISSN 00030996. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/27828530?read-now=1&seq=5#page_scan_tab_contents Str. 249

5 Závěr

Z důvodů, které nám stále nejsou plně známy, se spousta obyčejných lidí různých národností a sociálních vrstev, dostanou-li se právě oni do nezvyklé situace, rozhodnou konat a probudit tak v sobě hrdinu a nebo právě naopak nezasáhnout. Z mnou uvedených experimentů, studií a konkrétních událostí je zřejmé, že člověk podléhá efektu přihlížejícího velice snadno a mnohem častěji, nežli jsme si sami schopni představit. To dává aktu hrdinství jakousi zvláštní roli ojedinelého chování, které je ovšem skrytě přítomné v každém z nás a které není příliš těžké vyvolat a to zejména pokud k němu jsou vhodné podmínky a člověk jej ve svém volném čase trénuje a vědomě podporuje. Jde tedy ve finále vždy o volbu, ke které jsme v takto náročných sociálních situacích donuceni, jelikož i rozhodnutí nezasahovat je naší vlastní volbou.

Důvody ukryté jako spouštěče lidského jednání nám doposud nejsou plně objasněny a bylo by přinejmenším hloupé od této práce očekávat nějakou zlomovou myšlenku, která by nás měla přivést k vyřešení nechtěného výskytu efektu přihlížejícího. To jest primární tezí, ke které jsem během psaní této práce dospěl a kterou považuji za důležitou zmínit, jelikož alespoň při začátcích psaní této práce jsem očekával pravý opak a domnívám se, že je to v textu vidět.

Pokusím se tedy vysvětlit jaké jsou mé vlastní závěry na efekt přihlížejícího po absolvování studia materiálů k této práci v několika krátkých odstavcích a to ve vztahu k mému stanovenému cíli.

Pokud bych měl zhodnotit dosažení mého cíle kterým v ideálním případě mělo být nalezení způsobu naprostého odproštění se od sociálních tlaků, potom bych řekl, že mé ambice byly nereálné a to primárně ze dvou důvodů. Tím prvním je samotný fakt, že na člověka budou sociální faktory působit vždy a všude, kde jsou přítomny další osoby a dozajista se některé z nich projeví i v přítomnosti některých zvířat, nebo i o samotě. Druhým důvodem je jednoznačně i to, že tyto sociální faktory rozhodně nejsou pouze v záporné, ba naopak mohou a také mnohdy slouží jako spouštěč jednání, které bychom považovali za dobré a prospěšné. Je tedy přímo nesmyslem domnívat se, že se řešení skrývá v naprostém odstranění těchto faktorů vzhledem k jedinci.

Tím se tedy dostáváme k mému méně radikálnímu cíli a tedy k jakémusi omezení těchto faktorů a to konkrétně v jejich negativním kontextu. Tento cíl se ukazuje jako reálným, nicméně s jednou drobnou změnou, kterou jest záměna slova „omezení“ za slovo „zvědomění“, které dává větě jiný význam, ale dle mého názoru naprosto splňuje můj původní cíl práce, pouze jiným způsobem a řekl bych, že mnohem kvalitněji. Uvědomění si situace, ale hlavně co možná nejvíce sociálních tlaků, které na mě jako osobu čelící ojedinělé a neznámé zkušenosti, se mi jeví jako nejrozumnější řešení a to především proto, že člověku stále zůstává v rukou jeho vlastní rozhodnutí, jeho vlastní volba. Tentokrát ovšem s již dostatkem informací o okolních vlivech a o sobě samém.

Práci bych chtěl uzavřít myšlenkou, že dozajista každý z nás se někdy ve svém životě dostal do situace, kdy se stal pouhým nezasahujícím přihlížejícím. To je právě to velmi důležité uvědomění, se kterým se posléze dá ve svém životě pracovat a rozvíjet tak schopnosti a dovednosti tento efekt potlačující. To, jaké schopnosti a dovednosti to budou a jakým způsobem je budeme rozvíjet, je pro mne jako člověka o téma se zajímající a sám na sobě v uvozovkách testující různé metody stále poněkud těžká otázka. Nicméně spět k hrdinství, sebereflexi, zdravému sebevědomí a pohledu na svět a společnost, je rozhodně jednou z odpovědí. To vše jde ruku v ruce s uvědoměním a poznáním sama sebe jako člověka a soustavná práce na svých až takřka duchovních hodnotách. To už je ovšem, zdá se, téma pro práci navazující, ve které bych velmi rád rozebral možnosti a schopnosti člověka se duševně rozvíjet a to především s ohledem na vztahy k ostatním lidem, ale i sám k sobě.

Seznam literatury a informačních zdrojů

Literatura:

CUMMINS, Denise D. Záhady experimentální psychologie: co psychologové zjistili o myšlení, citech a chování člověka. Praha: Portál, 1998, 237 s. ISBN 80-7178-186-X.

FROMM, Erich. Cesty z nemocné společnosti: sociálně psychologická studie. Praha: EarthSave CZ, 2009, 342 s. ISBN 978-80-86916-10-1.

GLADWELL, Malcolm. Bod zlomu: o malých příčinách s velkými následky. 4. vydání, první v BizBooks. Přeložil Martin WEISS. Brno: BizBooks, 2015, 256 stran. ISBN 978-80-265-0404-7.

JANATA, Jaromír. Agrese tolerance a intolerance. Praha: Grada, 1999, 220 s. Psyché. ISBN 80-7169-889-X. SVOBODA, Mojmír. Aplikace sociální psychologie. Praha: SPN, 1988dotisk, 109 s.

KOSEK, Jan. Člověk je (ne)tvor společenský: kapitoly ze sociální psychologie. Praha: Argo, 2004, 253 s. Aliter. ISBN 80-7203-591-6.

LE BON, Gustave. Psychologie davu. Vydání čtvrté, v Portále první, revidované. Přeložil Ladislav HOFMAN, přeložil Zdeněk ULLRICH. Praha: Portál, 2016, 175 stran. ISBN 978-80-262-1028-3.

MIKŠÍK, Oldřich. Hromadné psychické jevy: (psychologie hromadného chování). Praha: Karolinum, 2005, 269 s. ISBN 80-246-0930-4.

MILGRAM, Stanley. The individual in a social world: essays and experiments. 2. ed. New York: McGraw-Hill, 1992, 345, iii, xiv s. McGraw-Hill series in social psychology. ISBN 0-07-041936-1.

SELIGMAN, Martin E. P. Naučený optimismus: jak změnit své myšlení a život. Praha: Dobrovský, 2013, 508 s. ISBN 978-80-7306-534-8.

TAVRIS, Carol a Elliot ARONSON. Chyby se staly (ale ne mou vinou): proč omlouváme svoje hloupé názory, chybná rozhodnutí a špatné skutky. Praha: Dokořán, 2012, 284 s. ISBN 978-80-7363-366-0.

ZIMBARDO, Philip G. Luciferův efekt: jak se z dobrých lidí stávají lidé zlí. Praha: Academia, 2014, 625 s. Společnost. ISBN 978-80-200-2346-9.

ZIMBARDO, Philip G. Moc a zlo: sociálně psychologický pohled na svět. Břeclav: Moraviapress, 2005, 199 s. VIZE 97. ISBN 80-86181-80-4.

MILGRAM, Stanley. Poslušnost vůči autoritě: experiment, který zpochybnil lidskou přirozenost. Přeložil Hana ANTONÍNOVÁ. Praha: Portál, 2017, 238 s. ISBN 978-80-262-1238-6.

Internetové zdroje:

GANSBERG, Martin. Thirty-Eight Who Saw Murder Didn't Call the Police [online]. In: . New York: New York Times, 1964, s. 1 [cit. 2018-01-27]. Dostupné z: <http://www2.southeastern.edu/Academics/Faculty/scraig/gansberg.html>

Harcourt, Bernard E., and Jens Ludwig. "Broken Windows: New Evidence from New York City and a Five-City Social Experiment." *The University of Chicago Law Review* 73, no. 1 (2006): 271-320. <http://www.jstor.org/stable/4495553>.

LATANÉ, BIBB, and JOHN M. DARLEY. "BYSTANDER "APATHY"." *American Scientist* 57, no. 2 (1969): 244-68. <http://www.jstor.org/stable/27828530>.

BLUM, Ben. The Lifespan of a Lie: The most famous psychology study of all time was a sham. Why can't we escape the Stanford Prison Experiment?. Medium [online]. 2018, , 18 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: https://medium.com/s/trustissues/the-lifespan-of-a-lie-d869212b1f62?fbclid=IwAR1vS8neIpYUSLztaTqVW5SSBp_Xy0d9mrJWiTu3ljZMsoBTutT1uY3uXgg

PHILIP ZIMBARDO'S RESPONSE TO RECENT CRITICISMS OF THE STANFORD PRISON EXPERIMENT. Stanford prison experiment [online]. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.prisonexp.org/response>

Reuters. Plane crash deaths jump sharply in 2018 – but fatalities 'still rare'. The Guardian [online]. 2019, Wed 2 Jan 2019, , 1 [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2019/jan/02/plane-crash-deaths-jump-sharply-in-2018-but-fatalities-still-rare>

ROAD SAFETY FACTS. Association for safe international road travel [online]. 2018, , 1 [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <https://www.asirt.org/safe-travel/road-safety-facts/>

American Scientist: BYSTANDER "APATHY" [online]. Sigma Xi, The Scientific Research Honor Society, 1969, léto 1969(57) [cit. 2019-04-04]. ISSN 00030996. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/27828530?read-now=1&seq=5#page_scan_tab_contents